

~~K-5817~~ а

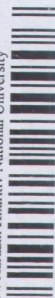
П 87186

Літературний й

журнал.

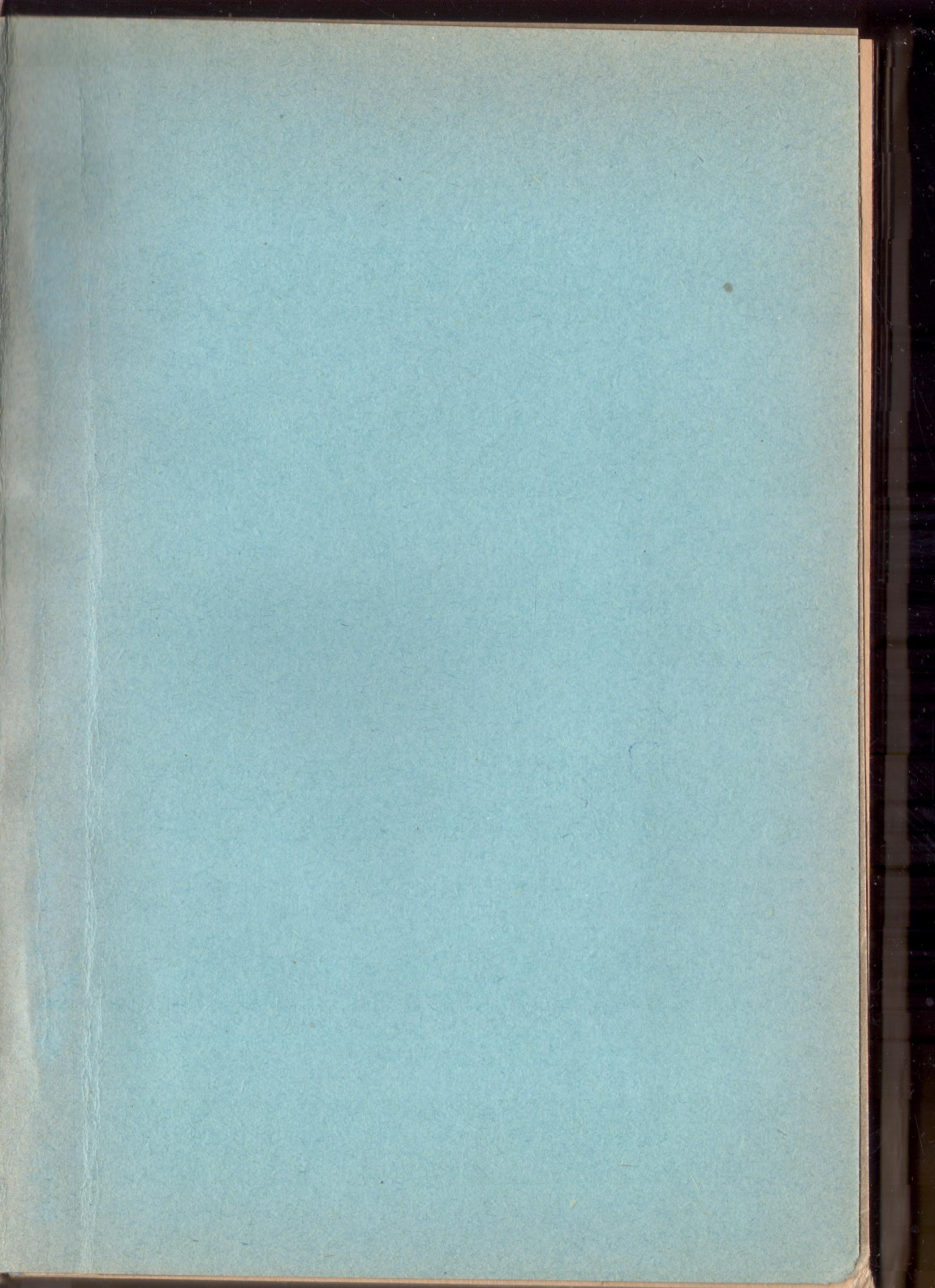
1938, н б.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00820242

6

К. 5817А

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Б

ЧЕРВЕНЬ

1938

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

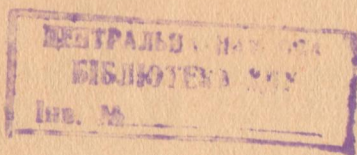

ЛІТЕРАТУРНИЙ
ЖУРНАЛ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
І КРИТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ТА ХАРКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО
ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

6
червень
1938

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • ХАРКІВ

ЗМІСТ

Всенародне торжество	Стор. 3
Максим Горький — Пісня про буревісника. Переклав Ст. Крижанівський	16
Максим Горький — Дівчина і смерть. Казка. Переклав Ігор Муратов	18
Омелян Розумієнко — На шляху. Оповідання	25
Гнат Коваль — Вітчизні. Поезія	36
Юрій Хазанович — Помилка Петра Макаровича. Оповідання	37
Іван Вирган — Дитяче містечко. Поезія	47
Валентина Ткаченко — Рибалці. Поезія	53
Варвара Чередниченко — Квітне виноград. Оповідання	54
Іван Гончаренко — Лубни. Поезія	67
Ст. Крижанівський — Над могилою батька	68
Ефраїм Райцин — Над Амуrom. Повість. (Закінчення)	70
Микола Шаповал — Дві пісні	90
Джамбул — Пісня про весну народів	92
Указ президії Верховної Ради СРСР про нагородження тов. Джамбула Джабаєва орденом Леніна	93
Г. Гельфандбейн — Джамбул. Стаття	95
Григорій Нудьга — Горький про фольклор. Стаття	103

Редакція: Н. Ходченко (т. в. о. редактора), Ів. Сенченко, І. Муратов
(заступники редактора)

Видає Державне Літературне Видавництво

П л а к а т. Художник О. Маренков

В - во „Мистецтво“. Фото М. Шешеніна

П л а к а т. Художник С. Нодельман

В - во „Мистецтво“. Фото М. Шешеніна

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ВОЖДЬ ТРУДЯЩИХ, КРАЩИЙ ДРУГ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДУ

ЙОСИФ ВІССАРІОНОВИЧ СТАЛІН

Зареєстрований кандидатом у депутати Верховної Ради УРСР по Сталінській
виборчій окрузі м. Києва.

ВЕЛИКИЙ СТАЛІН ДАВ ЗГОДУ БАЛОТУВАТИСЯ У ДЕПУТАТИ
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР

ВСЕНАРОДНЕ ТОРЖЕСТВО

З червоної Москви, з зореносного Кремля прийшла - прилинула звістка,
яка наповнює радістю серця українського народу, множить сили, додає енер-
гії, кличе на нові, ще величніші подвиги.

Мудрий Сталін — великий вождь наш і учитель, рідний батько і друг
дав згоду балотуватися в депутати Верховної Ради Української Радянської
Соціалістичної Республіки по Сталінській виборчій окрузі міста Києва.

Висока честь, велике щастя, всенародне торжество! Блискавкою облетіла
ця звістка міста наші й села, швидко стала відомою в цехах фабрик і завод-
дів, у колгоспних бригадах, на прикордонних заставах, в аудиторіях інсти-
тутів і університетів. Здійснилася сокровенна мрія трудящих Радянської
України. Рідний Сталін зареєстрований кандидатом у депутати соціалістич-
ного парламенту форпостної республіки.

Лине пісня з вуст у ці прекрасні урочисті хвилини, пісня про того, хто
орлиним льотом вказує нам шлях і веде вперед — до комунізму. Звучать, як
пісня, промови на окружних передвиборних нарадах, на сотнях мітингів
і зборів — натхненні промови робітників, інженерів, колгоспників і академі-
ків, червоноармійців і службовців про того, чие ім'я начертане на знаменах
бійців соціалізму, про того, хто дав трудящим життя вільне, життя чарівне,
наповнене творчою працею.

„Немає більшого щастя, більшої радості і гордості, як голосувати за
того, хто неухильно вів і веде нашу велику, могутню країну по лєнінському
шляху, хто відстояв лєнінізм у боях проти всіх ворогів партії і народу, чие
ім'я є символом моральної і політичної єдності всього радянського народу,
чие ім'я є бойовим прапором трудящих усього світу,— за Вас, товаришу
Сталін*,— пишуть у своєму листі учасники Сталінської окружної перед-
виборної наради трудящих. Така однастайна думка трудящих всієї Радян-
ської України, така всенародна воля громадян соціалістичної вітчизни.

Сталін — мудрий вождь наш і учитель, Сталін — батько наш рідний
і друг — кандидат у депутати Верховних Рад всіх союзних і автономних

республік. Він однаково дорогий і близький для росіян, українців, білорусів, грузин, вірмен, для народів усіх націй і національностей, які населяють нашу батьківщину. Але особливо вдячні йому трудящі нашої республіки.

В тяжкі роки громадянської війни, коли землі родючі українські шматували польські пани і кайзерівські розбишаки, коли стогнав уярмлений народ на загарбаній окупантами території — Ленін і Сталін принесли визволення. Ленін і Сталін організували допомогу від братнього російського народу. Піднялися міста і села, піднялися радянські патріоти на боротьбу з одвічним ворогами. Рятувалися, стрибаючи через Віслу, підсудчики, тікали у Берлін, міцно побиті „рицарі“ розбою.

Створенням української радянської держави, її зміцненням і бурхливим розквітом зобов'язані трудящі більшовицькій партії, Леніну, Сталіну зобов'язані.

І стоїть тепер Україна — фортеця соціалізму на заході з кордонами, в залізо і бетон одягнутими, індустріальними велетнями прикрашена, вогнями Дніпрогесу осяяна, урожайними колгоспними полями оперізана. І славити вона свою комуністичну партію, Леніна, Сталіна славить, кличе пригніченими фашистськими катями народи Німеччини, Польщі, Західної України, Румунії.

— Зміцнюйте єдиний фронт боротьби проти фашизму — цього заклятого ворога людства. Коли фашистські палії спровокують світову війну, коли наміляться напасти на батьківщину соціалізму — будьте готові спрямувати зброю проти справжнього вашого ворога — проти фашизму, проти хижих експлуататорів, проти тих, хто прирік вас на голод і страхітливі злидні.

Окружні виборчі комісії почали вчора реєстрацію кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР. Слідом за товаришем Сталіним дав згоду балотуватися по Ленінській виборчій округі столиці України його найближчий соратник, достойний син великого російського народу, видатний представник залізної ленінської когорти, голова уряду Союзу Радянських Соціалістичних Республік — Вячеслав Михайлович Молотов.

„Ми голосуватимемо за Вас, дорогий Вячеслав Михайлович, — пишуть у листі до товариша Молотова учасники передвиборної наради трудящих Ленінської виборчої округи, — за кристально чистого більшовика, для якого інтереси народу дорожчі за все і для якого нема більшого щастя, ніж щастя боротися за добробут і процвітання дорогої батьківщини і її народу. Вас виховала і викувала в жорстокій боротьбі славна більшовицька партія, керована Леніним і Сталіним. Очолюючи радянський уряд, Ви показали, як треба перетворювати в життя великі ідеї марксизму — ленінізму, як треба служити народові і любити його“.

Кандидатуру керівника більшовиків України, вірного учня Сталіна, визначного діяча сталінської виучки — кандидатуру Микити Сергійовича Хрущова зареєструвала Жовтнева окружна виборча комісія міста Києва.

Тов. Хрущов всі свої сили і енергію прикладає до того, щоб далі розквітала Радянська Україна, щоб були незламними її кордони, щоб міцніли і далі великий союз українського народу з братнім російським народом з усіма трудящими СРСР, щоб до останку були знищені троцькісти, бухарінці, буржуазні націоналісти та інші агенти фашизму.

Радіє український народ, торжествують радянські патріоти! За рідного Сталіна, за більшовицьку партію, за вірних синів соціалістичної вітчизни, за

кандидатів непереможного блоку комуністів і безпартійних голосуватимуть рудяші 26 червня 1938 року.

— Велика честь голосувати за вождя всього світу. Ця честь зобов'язує працювати ще краще, ще продуктивніше, множити багатства радянської держави, зміцнювати її обороноздатність,— заявляють робітники, колгоспники, інтелігенція, бійці і командири Червоної Армії на передвиборних зборах парадах.

Ця висока честь зобов'язує неухильно здійснювати вказівки товариша Сталіна, бути завжди у стані постійної мобілізаційної готовості. Наша боєспубліка форпостна, ми перебуваємо на стику двох світів.

Ясним сонцем сяють рубінові зорі Кремля. Там, у червоній столиці, в Москві працює мозок революції, працює той, хто втілює в собі морально-політичну єдність радянського народу.

За нього, за Сталіна, за комунізм, за життя радісне, за нові, ще знаменніші перемоги голосуватиме український народ!

Прекрасний час!

Щасливі люди!

Велична сталінська епоха!

ОКРУЖНА ПЕРЕДВИБОРНА НАРАДА ТРУДЯЩИХ СТАЛІНСЬКОЇ
ВИБОРЧОЇ ОКРУГИ м. КИЄВА

Товаришеві СТАЛІНУ

ДОРОГИЙ ЙОСИФ ВИССАРІОНОВИЧ.

Сьогодні ми, робітники, робітниці, інженери і службовці, червоноармійці, студенти, професори навчальних закладів і домашні господарки, з невимовною радістю і гордістю дізнались, що Ви, Йосиф Віссаріонович, дали згоду балотуватись по нашій Сталінській виборчій окрузі.

Немає більшого щастя, більшої радості і гордості, як голосувати за того хто неухильно вів і веде нашу велику, могутню країну по ленінському шляху, хто відстояв ленінізм у боях проти всіх ворогів партії і народу, чие ім'я є символом моральної і політичної єдності всього радянського народу, чие ім'я є бойовим прапором трудящих усього світу,— за Вас, товаришу Сталін. Своїм одностайним голосуванням за Вас, товаришу Сталін, ми виявимо думку всього великого українського народу.

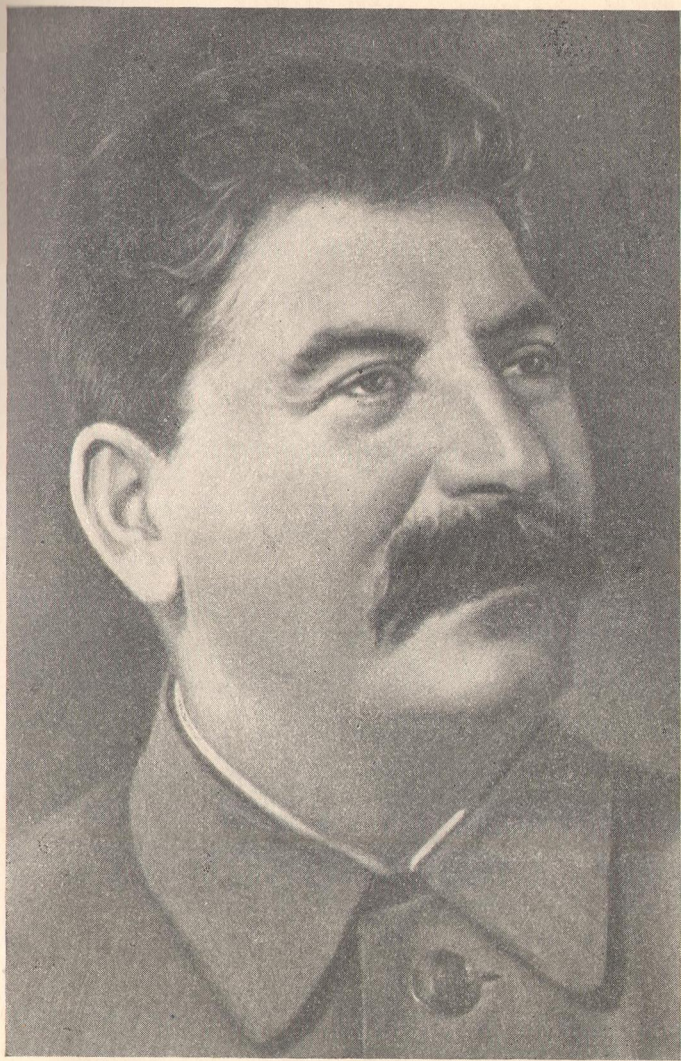
Голосуючи за Вас, товаришу Сталін, ми голосуємо за нашу непереможну, могутню партію більшовиків — партію Леніна — Сталіна, під керівництвом якої ми бились і перемогли в Жовтневих боях, за партію, яка забезпечила побудування соціалізму в нашій країні.

Голосуючи за Вас, дорогий товаришу Сталін, ми голосуємо за щасливе, вільне і радісне, заможне життя багатомільйонного радянського народу, ми голосуємо за ще краще майбутнє нашої вітчизни.

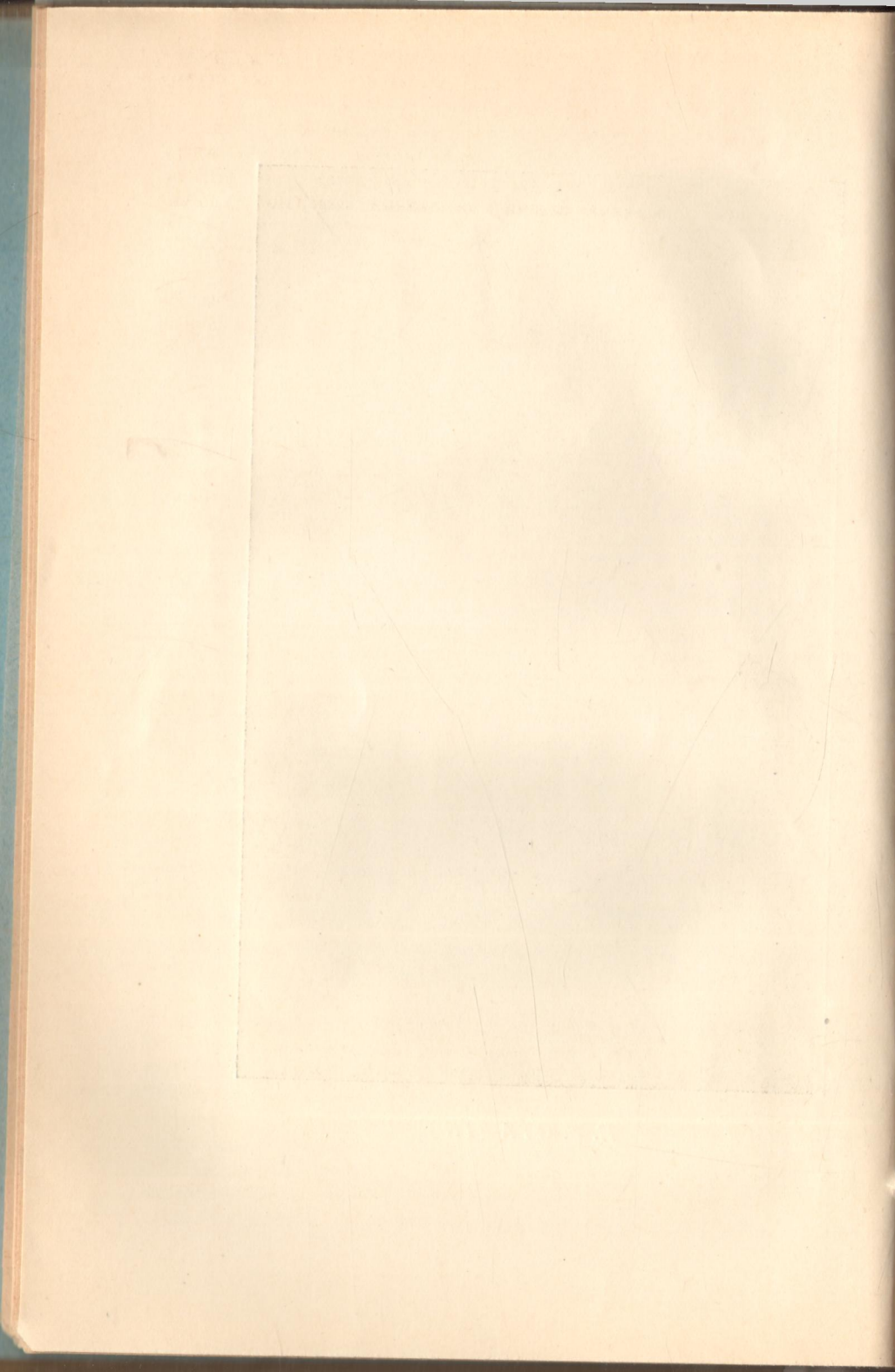
Голосуючи за Вас, дорогий товаришу Сталін, ми голосуємо за міжнародну пролетарську революцію, за перемогу соціалізму в усьому світі, за вільне, щасливе і радісне життя всього людства.

З сотень міст і сіл, заводів і фабрик, шахт і колгоспів квітучої Радянської України, як і інших Радянських Соціалістичних Республік, ідуть повідомлення про небувалий ентузіазм і піднесення, з яким висувують трудящі першим своїм кандидатом у депутати свого Верховного органу влади Вас, товаришу Сталін. Український народ, як і народи всього Радянського Союзу, всіма своїми перемогами в будівництві соціалізму зобов'язаний Вам, товаришу Сталін. Разом з великим Леніним Ви створили, загартували в боях славу партію більшовиків, яка повела трудящих на штурм капіталізму, перемогла в Жовтневих боях, успішно будує безкласове комуністичне суспільство.

Ми, трудящі Радянської Соціалістичної України, особливо вдячні Вам, товаришу Сталін. Адже Ви були безпосереднім організатором і керівником перемог українського народу над полчищами німецьких і польських загарб-

Й. В. СТАЛІН

ників, під Вашим безпосереднім керівництвом український народ розгромив анкі орди буржуазно-націоналістичної контрреволюції — всіх цих петлюрівців і винищенків, скоропадських і левицьких.

Ми, виборці Сталінської виборчої округи, весь український народ, безмежно вдячні Вам за наше квітуче, радісне і щасливе теперішнє життя. В минулому тричі пригнічена, експлуатована міжнародним імперіалізмом, кривавим царизмом, польськими панами і німецькими юнкерами, „своїми“ українськими поміщиками і кровопивцями - куркулями, злиденна, убога і темна Україна стала, дякуючи Вам, товаришу Сталін, великою і могутньою індустріальною країною, країною Дніпрогесів, механізованого Донбаса, країною найпередовішого в світі соціалістичного сільського господарства. Радянська Соціалістична Україна, дякуючи більшовикам, дякуючи Вам, товаришу Сталін, стала грізною силою для всіх імперіалістично-фашистських хижаків, незламним форпостом Великого Радянського Союзу на заході.

Підлі зрадники батьківщини, троцькістсько-бухарінські і буржуазно-націоналістичні шпигуни, диверсанти і вбивці торгували нашою вітчизною на берлінських, токійських і варшавських біржах, вони хотіли надіти ярмо на наш народ, розчленувати СРСР, відібрати у нас щасливе і заможне життя.

Не вийшло і ніколи не вийде! Дякуючи Вам, товаришу Сталін, Вашій прозорливості, дякуючи нашим славним органам НКВС, які здійснюють Ваші вказівки, з допомогою всього народу розгромлені контрреволюційні фашистські гнізда.

Голосуючи за Вас, товаришу Сталін, ми ще тісніше згуртуємося навколо партії Леніна — Сталіна, ще більше піднесемо революційну пильність і настороженість, під Вашим керівництвом до кінця розгромимо, вирвемо з корінням усіх ворогів народу.

Ми добре знаємо, товаришу Сталін, що фашизм шалено готує нову криваву війну, ми знаємо, що фашизм готується до нападу на Радянський Союз. Але ми добре пам'ятаємо Вашу вказівку про постійну мобілізаційну готовість. Ми, весь великий український народ, кожної хвилини готові стати на захист священних і недоторканих кордонів країни соціалізму. Не ступати фашистському чоботу на нашу радянську землю. Під Вашим, товаришу Сталін, керівництвом будемо бити і німецьких і польських фашистів. Якщо вони посміють напасти на нашу землю, будемо жорстоко бити і поодинокі і разом на тій же території, звідки ворог суне своє свиняче рило в наш радянський город. За справу Леніна — Сталіна, за нашу вітчизну, за неприступність наших кордонів кожний трудящий Радянської України, як і всього Радянського Союзу, завжди готовий віддати своє життя до останньої краплі крові.

Наше голосування за Вас, товаришу Сталін, одноставно підтримують не тільки народи СРСР. Разом з нами голосуватимуть трудящі демократичної Іспанії і багатомільйонний народ Китаю, що зі зброєю в руках відстоюють свою незалежність, героїчно борються проти фашистських загарбників. Разом з нами голосуватимуть пролетарі й пригнічені народи всього світу.

Під прапором Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, під прапором партії більшовиків добились ми всесвітньо-історичних перемог соціалізму. Під тим же непереможним прапором ми підемо й далі вперед до нових перемог комунізму.

Хай живе наша палко любима соціалістична батьківщина!
Хай живе Всесоюзна Комуністична Партія (більшовиків)!
Хай живе великий братерський російський народ, з допомогою якого
Україна стала вільною і могутньою, квітучою і щасливою!
Хай живе сталінський блок комуністів і безпартійних!
Хай живе наш любимий вождь, учитель, кращий друг українського на-
роду товариш Сталін!

„Комуніст“, 24-V 1938 р.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Сталінської виборчої округи № 79 м. Києва
по виборах до Верховної Ради Української РСР про реєстрацію кандидата
в депутати Верховної Ради Української РСР товариша

ЙОСИФА ВІССАРІОНОВИЧА СТАЛІНА

Розглянувши документи про висування кандидатів у депутати Верховної Ради Української РСР, що надійшли до Окружної виборчої комісії,—Окружна виборча комісія, встановивши цілковиту відповідність поданих документів до ст.ст. 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, постановила: на підставі статті 52 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ зареєструвати для балотування в депутати Верховної Ради Української РСР по Сталінській виборчій окрузі № 79 м. Києва вису- нуту загальними зборами робітників, службовців та інженерно-технічних працівників заводів „Ленінська кузня“, „Трансигнал“, ім. Свердлова та за- гальними зборами наукових працівників і службовців Академії наук УРСР, колективу студентів, професорів, викладачів і адміністративно-технічних працівників Київського державного університету, на яких було присутніх 7680 чол., кандидатуру в депутати Верховної Ради Української РСР товариша Сталіна Йосифа Віссаріоновича— народження 1879 року, члена ВКП(б), генерального секретаря ЦК ВКП(б), що проживає в м. Москві, Кремль.

На підставі статті 57 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, включити кандидатуру товариша Сталіна Йосифа Віссаріоновича у виборчий бюлетень по Сталінській виборчій окрузі № 79 м. Києва.

Відповідно до статті 56 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії С. Шаргородський.

Заступник голови Окружної виборчої комісії В. Тришун.

Секретар Окружної виборчої комісії В. Григорович.

Члени Окружної виборчої комісії: Е. Бадерна, В. Бабенко,
Б. Бабій, М. Шапошнікова, Є. Панфіленко, В. Стру-
тинський, А. Федорuşко, Є. Патон.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Ленінської виборчої округи № 72 м. Києва
по виборах до Верховної Ради Української РСР про реєстрацію кандидата
в депутати Верховної Ради УРСР товариша

ВЯЧЕСЛАВА МИХАЙЛОВИЧА МОЛОТОВА

Розглянувши документи, які надійшли до Окружної виборчої комісії про висунення кандидатур у депутати Верховної Ради Української РСР, Окружна виборча комісія, встановивши цілковиту відповідність поданих документів з ст.ст. 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“, постановила:

На підставі ст. 52 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ зареєструвати для балотування в депутати Верховної Ради Української РСР по Ленінській виборчій окрузі № 72 м. Києва виставлену загальними зборами робітників, службовців і інженерно - технічних працівників 8 - ї взуттєвої фабрики, білової фабрики „Жовтень“, заводу рентгенівської апаратури „Ренток“, фабрики індивідуального пошиву та заводу друкарських машин „Радянська Україна“, на яких були присутні 4153 чоловіка, кандидатуру в депутати Верховної Ради Української РСР — Молотова Вячеслава Михайловича, народження 1890 року, члена ВКП(б) — керівника радянського уряду, який проживає в м. Москві, Кремль.

На підставі ст. 57 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ включити кандидатуру товариша Молотова Вячеслава Михайловича до виборчого бюлетеня по Ленінській виборчій окрузі № 72 м. Києва.

Відповідно до ст. 56 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії Ленінської виборчої округи
Дубовська С. П.

Заступник голови Рутенко А. О.

Секретар Гурський Х. Л.

Члени комісії: Яценко С. П., Барінов М. П., Міщенко В. Л.,
Шпаков Й. В., Яковлев І. Б., Літвіненко М. В.,
Попелюхер С. А.

23 травня 1938 року, м. Київ.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Жовтневої виборчої округи № 77 м. Києва по виборах до Верховної Ради УРСР про реєстрацію кандидата в депутати Верховної Ради УРСР товариша

МИКИТИ СЕРГІЙОВИЧА ХРУЩОВА

Розглянувши документи, які надійшли до Окружної виборчої комісії, про висування кандидатур у депутати Верховної Ради Української РСР, Окружна виборча комісія, встановивши цілковиту відповідність поданих документів з ст.ст. 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“, постановила:

На підставі ст. 52 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ зареєструвати для балотування в депутати Верховної Ради Української РСР по Жовтневій виборчій окрузі № 77 м. Києва виставлену загальними зборами робітників, службовців, інженерно - технічних працівників, комуністів і комсомольців заводу „Більшовик“; заводу верстатів - автоматів ім. Горького; заводу № 43; загальних зборів студентів, професорів, викладачів, робітників і службовців індустріального інституту; заводу імені Дзержинського; тютюнової фабрики; ІТР і службовців контори асфальто - шляхових робіт, на яких було присутніх 7400 чоловік — кандидатуру в депутати Верховної Ради Української РСР Микити Сергієвича Хрущова — народження 1894 року, член ВКП(б), в. о. першого секретаря ЦК КП(б)У, який проживає у м. Києві. На підставі ст. 57 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ включити кандидатуру товариша Хрущова Микити Сергієвича до виборчого бюлетеня по Жовтневій виборчій окрузі № 77 м. Києва.

У відповідності з ст. 56 „Положення про вибори до Верховної Ради Української РСР“ постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії Жовтневої виборчої округи

М. Хржанівська.

Заступник голови О. Киндяк.

Секретар П. Блуд.

Члени комісії: Максимова О., Геніс Л., Шевченко П.,
Ципенюк А., Павлов Г., Ракитська Г.

23 травня 1938 року, м. Київ.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Кагановичської виборчої округи № 78 м. Києва по виборах до Верховної Ради УРСР про реєстрацію кандидата в депутати Верховної Ради УРСР товариша

ЛАЗАРЯ МОЙСЕЙОВИЧА КАГАНОВИЧА

Розглянувши документи про висунення кандидатів в депутати Верховної Ради Української РСР, що надійшли до Окружної виборчої комісії,— Окружна виборча комісія, встановивши повну відповідність поданих документів з ст.ст. 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, постановила:

На підставі ст. 52 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ зареєструвати для балотування в депутати Верховної Ради Української РСР по Кагановичській виборчій окрузі № 78 м. Києва висунути загальними зборами робітників, службовців і інженерно-технічних працівників кондитерської фабрики ім. Карла Маркса, заводу ім. Чубаря, трамвайного заводу ім. Дзержинського, музкомбінату, мебльової фабрики ім. Боженка, від Корчеватських цегельних заводів та від загальних зборів студентів, професорів-викладачів, робітників і службовців Київського сільськогосподарського інституту, загальних зборів робітників, інженерів, техніків і службовців Південного аерогеодезичного підприємства НКВС СРСР, на яких були присутні 9960 чол.— кандидатуру в депутати Верховної Ради Української РСР товариша Лазаря Мойсейовича Кагановича, 1893 року народження, члена ВКП(б), народного комісара важкої промисловості і народного комісара шляхів сполучення СРСР, який проживає в м. Москві, Кремль.

На підставі ст. 57 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ включити кандидатуру тов. Кагановича Лазаря Мойсейовича у виборчий бюлетень по Кагановичській виборчій окрузі № 78 м. Києва.

Відповідно до ст. 56 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії М. Г. Забродський.

Заступник голови Окружної виборчої комісії О. Г. Добролеж.

Секретар комісії А. П. Сікорський.

Члени комісії: Х. С. Пилипенко, С. Г. Тимошенко,
В. М. Грищенко, П. А. Горбатий, М. М. Одноколенко,
Р. Н. Слущька, І. Я. Саломатін.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Ново-Ушицької виборчої округи № 16 по виборах до Верховної Ради Української РСР про реєстрацію кандидата в депутати Верховної Ради Української РСР товариша

КЛИМЕНТІЯ ЄФРЕМОВИЧА ВОРОШИЛОВА

Розглянувши документи про висунення кандидатів у депутати Верховної Ради Української РСР, які надійшли до Окружної виборчої комісії, — Окружна виборча комісія, встановивши цілковиту відповідність поданих документів з статтями 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, постановила:

На підставі ст. 52 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ зареєструвати для балотування в депутати до Верховної Ради Української РСР по Ново-Ушицькій виборчій округі № 16 м. Нова-Ушиця виставлену загальними зборами колгоспників колгоспів „Промінь соціалізму“, ім. Леніна, „Червоне козацтво“, робітників новоушицького плодокомбінату та зборами членів профспілок, на яких було присутніх 2138 чоловік, — кандидатуру в депутати Верховної Ради УРСР товариша Ворошилова Климентія Єфремовича, народження 1881 року, члена ВКП(б), першого маршала Радянського Союзу, народного комісара оборони СРСР, який проживає в місті Москві, Кремль.

На підставі статті 57 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ включити кандидатуру товариша Ворошилова Климентія Єфремовича до виборчого бюлетеня по Ново-Ушицькій виборчій округі № 16 міста Нова-Ушиця.

Відповідно до статті 56 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії К. Росляк.

Заступник голови Окружної виборчої комісії М. Долінова.

Секретар Окружної виборчої комісії Є. Любленська.

Члени Окружної виборчої комісії: Бондар, Лобатюк.
Войтенко, Котлінський, Бельферман, Овчарук.

ПОСТАНОВА

Окружної виборчої комісії Молотовської виборчої округи № 76 м. Києва по виборах до Верховної Ради УРСР про реєстрацію кандидата в депутати Верховної Ради УРСР товариша

МИКОЛИ ІВАНОВИЧА ЄЖОВА

Розглянувши документи про висунання кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР, що надійшли до Окружної виборчої комісії,— Окружна виборча комісія, встановивши цілковиту відповідність поданих документів з ст.ст. 48, 49, 50, 51, 52 і 53 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“, постановила:

На підставі ст. 52 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ зареєструвати для балотування в депутати Верховної Ради Української РСР по Молотовській виборчій окрузі № 76 м. Києва висунуту загальними зборами робітників, службовців та інженерно-технічних працівників заводів — ім. Артема, Укркабель, лікерно-горілчаного, книжкової фабрики, білової фабрики, дрiжзаводу, лентрампарку, друкарні „Комуніст“ і медінституту, на яких було присутніх 5000 чол.— кандидатуру в депутати Верховної Ради Української РСР Миколи Івановича Єжова, народження 1895 р., члена ВКП(б), народного комісара внутрішніх справ і народного комісара водного транспорту СРСР, що проживає в м. Москві, Кремль.

На підставі ст. 57 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ включити кандидатуру товариша Єжова Миколи Івановича у виборчий бюлетень по Молотовській виборчій окрузі № 76 м. Києва.

Відповідно до ст. 56 „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“ постанову опублікувати для загального відома.

Голова Окружної виборчої комісії В. Поляков,

Заступник голови комісії О. Лазебна.

Секретар комісії Н. Довга.

Члени комісії: В. Колесніков, Ю. Бойко, А. Каменюк,
М. Стависький, М. Аленкін, Л. Шварцман,
Г. Судакова, Ц. Бронштейн.

„Комуніст“, 28-V 1938 р.

ДОРОГИЙ ТОВАРИШУ СТАЛІН!

Збори радянських письменників м. Києва разом з співробітниками Держлітвидаву, УЗАПу, Літфонду та Будинку вчених гаряче вітають Вас напередодні виборів до Верховної Ради УРСР. Ми знаємо, що всіма тими успіхами, які має квітуча Радянська Україна, ми зобов'язані Вам, геніальний учитель трудящого людства, вождь народів нашої країни, наш рідний батьку, товаришу Сталін.

Радянська Україна була, є й залишається невід'ємною частиною великого СРСР, його незламним форпостом на заході. В братерському єднанні з усіма народами Союзу вільний український народ завжди готовий громити ворогів, Ніколи не бути на священній радянській землі ні німецьким фашистам, ні польським панам. А їхню підлу агентуру — троцькістсько-бухарінських та буржуазно-націоналістичних виродків український народ викорчує до кінця.

Ми, робітники культурного фронту, всім серцем схвилювані Вашою мудрою промовою про передову науку. Ваші вказівки про науку цілком стосуються всіх нас. Ми будемо працювати так, як цього вимагає партія, як цього вимагаєте Ви, товаришу Сталін.

Ми приєднуємо свій голос до голосу всього українського народу і просимо Вас дати згоду на балотування Вас до Верховної Ради УРСР. Ви, товаришу Сталін, є наш перший кандидат, бо Ви дали нам вільне щасливе життя, бо Ви ведете нас від перемоги до перемоги.

Хай живе щаслива квітуча Радянська Україна!

Хай живе велика партія Леніна — Сталіна!

Хай живе вождь, учитель, друг товариш Сталін!

ДОРОГИЙ ЙОСИФ ВІССАРІОНОВИЧ!

Ми — радянські письменники Харківщини, зібравшись на мітинг, присвячений наступним виборам Верховної Ради УРСР, своє перше слово звертаємо до Вас, нашого друга і вчителя, творця Конституції і, гаряче вітаючи Вас, обіцяємо весь свій хист і все своє вміння і енергію присвятити справі соціалізму, справі зміцнення нашої славної батьківщини. Радянські українські письменники під проводом більшовицької партії будуть зміцнювати Сталінський блок комуністів і безпартійних, будуть нещадно боротися з рештками троцькістсько-бухарінської і націоналістичної наволочі.

В наступних виборах Верховної Ради УРСР всі трудящі виборці і разом з ними радянські письменники віддадуть свої голоси за кандидатів сталінського блоку і насамперед за нашого першого кандидата — за Вас, дорогий Йосиф Віссаріонович!

Максим Горький

ПІСНЯ ПРО БУРЕВІСНИКА

Над сідим простором моря вітер зграї хмар збирає. Поміж хмарами і морем гордо лине Буревісник, ніби чорна блискавиця.

То крилом черкнеться хвилі, то стрілою мчить в хмари, він кричить, і — хмари чують радість в смілих криках птиці.

Чути в них — жадання бурі! Силу гніву, дику пристрасть, горду певність перемоги чують хмари в криках птиці.

Чайки стогнуть, ждучи бурі, — стогнуть, в'ються понад морем і на дно морське готові заховати жах од бурі.

І гагари також стогнуть, — їм, гагарам, неприступна втіха бою життєвого: грім ударів їх лякає.

Нерозумний пінгвін в скелі тіло боязко ховає... Тільки гордий Буревісник в'ється вільно і сміливо над бурхливим, пінним морем!

Все похмуріш, нижче хмари насуваються над морем, і співають, рвуться хвилі в височінь назустріч грому.

Грім гуркоче. В піні гніву стогнуть, б'ються з вітром хвилі. Ось пойняв і гонить вітер зграї хвиль несамопитих і жбурляє їх з розгону, з злістю дикою на скелі, розбиває в пил і бризки їх смарагдові навали.

Буревісник з криком в'ється, ніби чорна блискавиця, як стріла проймає хмари, піну хвиль крилом черкає.

Ось шугає він, як демон — чорний, гордий демон бурі, — і сміється, і ридає... Він над хмарами сміється, він од радості ридає!

В гніві грому, — чуйний демон, — він давно вчуває втому, певний він, що не закриють хмари сонця, — не закриють!

Вітер виє... Грім гуркоче...

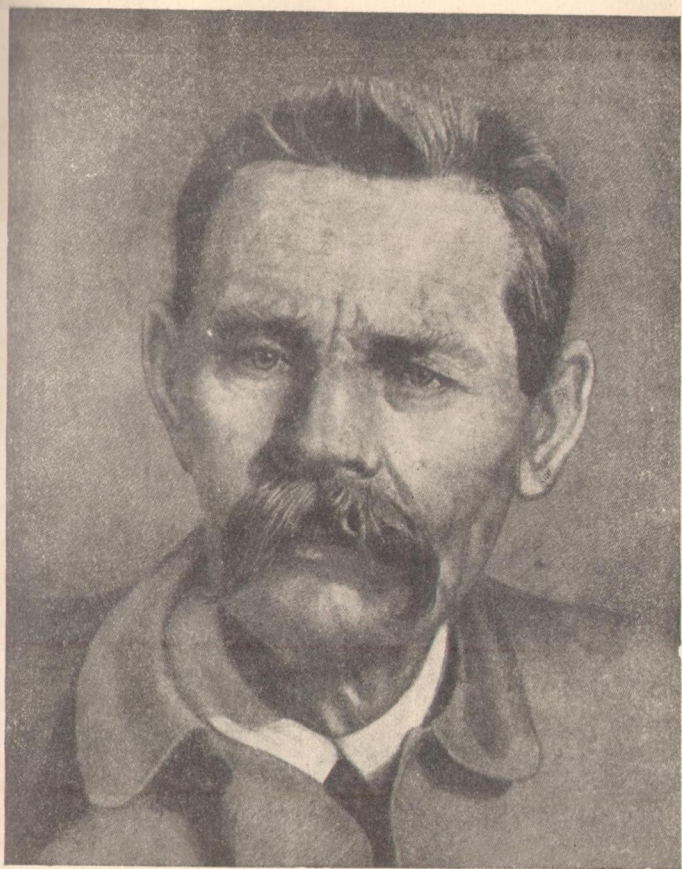
Синім полум'ям палають зграї хмар над грізним морем. Море ловить блискавиці і в своїй безодні гасить. Ніби змії полум'яні в'ються в морі і зникають ним відбиті блискавиці.

— Буря! Скоро вдарить буря!

То сміливий Буревісник поміж блискавок шугає над ревучим грізно морем, то кричить пророк побіди:

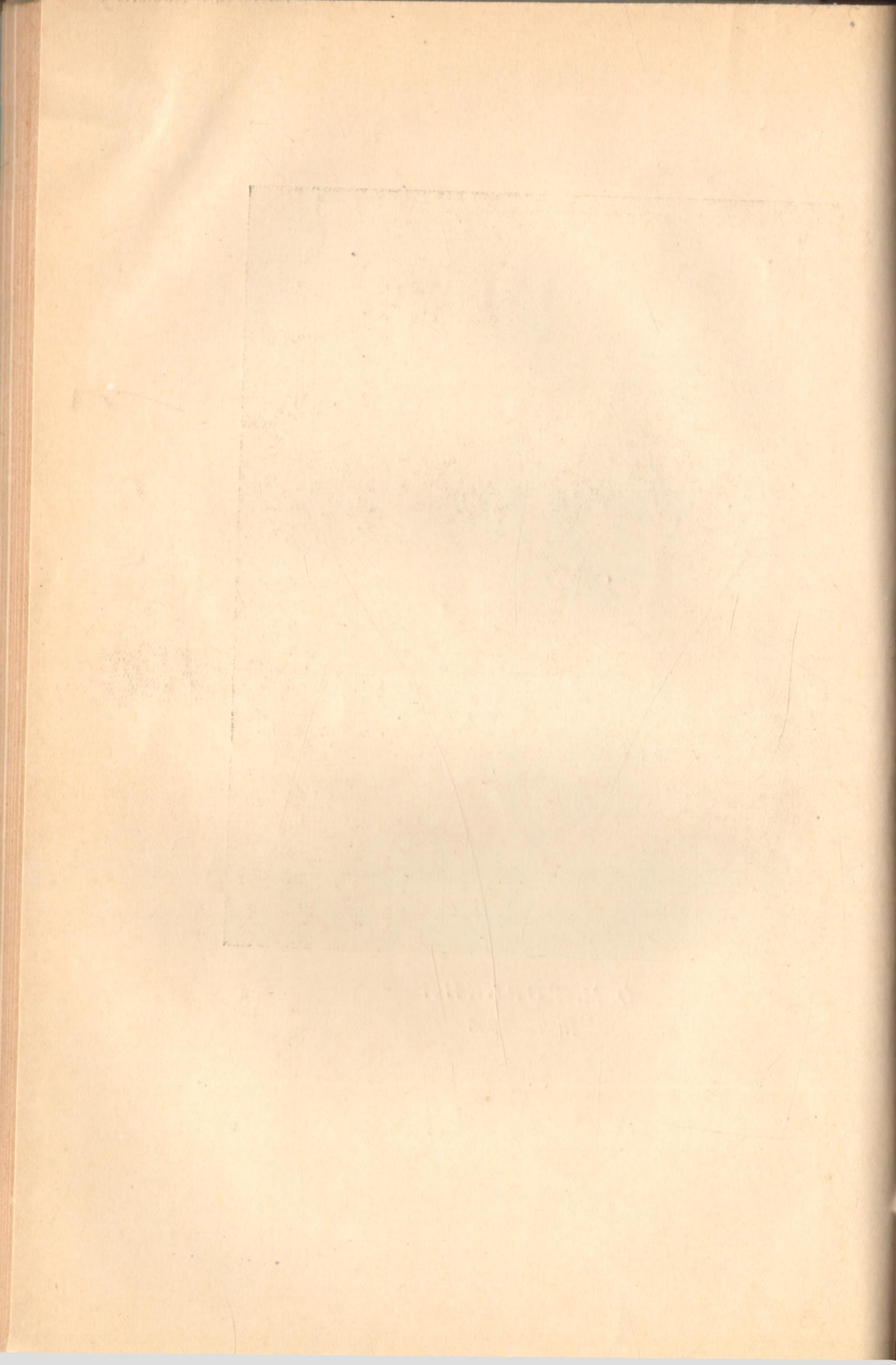
— Хай сильніше вдарить буря!

Переклав Ст. Крижанівський.

О. М. ГОРЬКИЙ

1868 — 1936

Максим Горький

ДІВЧИНА І СМЕРТЬ

*Ця штука сильніша, ніж „Фауст“ Гете.
(Любов перемагає смерть).*

11-X—31 р.

Й. СТАЛІН.

Казка „Дівчина і смерть“, написана О. М. Горьким в 1892 році, 25 років не могла побачити світу через цензурні умови. Лише в 1917 році Горький мав можливість опублікувати свою ранню юнацьку поему.

Тема любові, яка перемагає смерть, не була новою в літературі, її поетизували багато художників, у тому числі Гете. Проте, горьківська поема несла нові риси: сліпуче презирство до смерті, до долі. Могутня, животнова земна сила, звичайна і світла, як дівчина із казки, постає проти всіх сил смерті, щоб сказати: „Немає більше страху перед Долею“.

Чудова поезія безстрашся, торжество життєвих сил над Долею і Смертю відрізняють казку Горького і ставлять її в ряд класичних шедеврів світової літератури.

Відзив товариша Сталіна, що зберігається в музеї Горького, і опублікований уперше в „Комсомольской правде“ 20-X-37 р. визначає казку Горького, як твір величезної філософської і поетичної сили.

I

Іхав цар через село з війни.
Іде — світ гидким йому здається!
Чує — за кущами бузини
дівчина сміється.
Він руді, кошлаті брови хмурить,
острогами люто б'є коня,
наліта на дівчину, як буря:
— „Ти чого посеред біла дня,
ти чого, — кричить він хрипло й грубо, —
як на зло, нікчемна, склиш зуби!
Честь мою зганьбили злі сусіди,
полягли у полі люди й коні,
пів дружини царської в полоні, —
вербувать нову — додому їду.
Я, твій цар зазнав біди і скрути,
і мені твій сміх противно чути!“

Та не сподіваючись біди,
дівчина царю відповідає:
„Одійди,— я з милим розмовляю!
Батеньку, ти, краще, одійди“.

Любиш — про царів думки залиш, —
ніколи бесідувать з царями!
Іноді любов горить скоріш,
ніж тонка свіча в господнім храмі.

Затрусився цар, од гніву дикий,
наказав своїм холопам вірним:
„Киньте в каземат її навіки,
чи отут — кінчайте непокірну!“
І угодливі, скрививши пики,
за слова дівочії одверті —
кинулись пани малі й великі,
віддали дівчину в руки Смерті.

II

Завжди Смерть злим демонам підвладна;
та змінили звичку чари квітня, —
бо кохання зерна життєдайні,
будять щось і в ній, тисячолітній.
Нудно гнутись вік над тухлим м'ясом,
нищить в нім гріхи й хвороби ... Нащо?!
Нудно все зміряти смертним часом,
безтурботно жить на світі краще!
Всі відчувши зустрів з нею звичну —
почувають страх безглуздий змалку ...
Як обрид їй людський жах одвічний,
остогидли труни й катафалки!
Ох, яке ж невдячне в неї діло —
на землі, де бруд, хвороби всюди!
Хоч вона це діло робить вміло —
визнавать її не хочуть люди!
Ну хіба ж за стільки років Смерті
ця отара людська не обридне?!
І буває косить з пересердя,
іноді не тих, кого потрібно!
Покохать би Сатану смертельно,
спалгхнути пристрастю палкою,
заридать від пестошів пекельних,
разом з огнекудрим Сатаною!

Дівчина в обіймах Смерті сіло
 грізного удару дожидає.
 Смерть шепоче, — жертву пожаліла, —
 — „Ох, ти ж краля, краля молодая,
 щось відповіла не до пуття,
 відберу за це твоє життя!“
 А красуня їй: „Не сердься краще,
 гніватись тобі на мене — за що?
 Цілував мене уперше милий
 Під кушем зеленим бузини ...
 До царя — яке Любові діло?
 Ну, а цар, на гріх, тікав з війни.
 От я і кажу тому царю:
 „Відійди, мовляв, подалі ... прошу!..
 Начебто все вірно говорю, —
 бач, виходить діло нехороше!
 Що ж?! Од Смерті нікуди ховатись,
 мабуть я помру — не долюблю.
 Смертонько! По щирості молю:
 дай мені ще раз поцілуватись!“
 Смерть слова дівочі здивували, —
 про таке її не просять люди ...
 Думає: „роботи буде мало,
 якщо людство про любов забуде!“
 І під сонцем випроставши кості,
 мовила, покликавши змію:
 — „Йди вже, йди до милого у гості.
 Ніч — твоя. А на зорі — уб'ю!“
 І на камінь сіла — дожидає,
 а змія їй косу жалом лиже.
 Дівчина від радості ридає.
 Смерть бурчить: „Ну, добре, добре ... Йди вже!..“

IV

Смерть весняним сонечком зігріта,
 постолі підтопані роззула,
 голову схилила й задрімала ...
 Ой, поганий сон приснився Смерті!
 Буцім то її родитель — Каїн,
 з правнуком своїм — Іскаріотом,
 пнуться, видираються на гору,
 наче дві змії повзуть помалу.
 — „Господи!“, похмуро каже Каїн,
 дивлячись у небо тусклим зором.

— „Господи!“, шепоче Йуда-зрадник,
од землі очей не одірвавши.
Над горою, у рум'яній хмарі
возлежить господь, читає книгу;
книгу ту написано зірками:
Оріон — одна її сторінка.
На шпилі, вгорі стоїть архангел,
в білій ручці блискавку тримає.
Подорожнім каже він суворо:
— „Геть ідіть! Господь не прийме грішних!“
— „Михаїле! — тихо каже Каїн, —
знаю — дуже тяжко перед Світом,
світлого Життя створивши вбивцю,
согрішив я, Каїн — батько Смерті!“
„Михаїле! — тихо каже Йуда —
знаю я — мій гріх іще страшніше,
бо віддав я в руки підлій Смерті
світле, наче сонце, боже серце!“
І обидва молять, плачуть вголос:
— „Михаїле! Хай господь хоч слово
скаже нам, хай тільки пожаліє —
бо не просим навіть ми прощення!“
Тихо їм відказує архангел:
— „Вже казав йому про це я тричі.
Двічі він промовчав, але втретє,
похитавши головою, мовив:
Поки Смерть живе у світі нищить —
Каїна і Йуду не прощу я.
Хай їм той прощає, хто зуміє
подолать навіки силу Смерті!“
Тут і Братовбивця й Зрадник гірко,
в розпачі завили, заридали,
і з плачем, обнявшись, покотились
в багнище, у твань, що під горою.
А в болоті казяться, регочуть
потерчата й чортові примари,
і плюють на Каїна й на Йуду
синіми, болотними вогнями ...

V

Смерть прокинулась.
Навкруг — світання тускне.
Дивиться — красуня не прийшла ...
Бурмотить спросоння: „Ач, роспусна!
Мабуть ніч короткою була!“
Соняшники сяють вздовж тинів ...
Одірвала ... Нюхає ... А з гаю

вийшло сонце й листя ясенів
жовтими червінцями палає.
Раптом заспівала Смерть
замогильним голосом,— як вміла :

— „Люди жалості не знають,
один одного вбивають
і ховають, і співають :

„Со святими упокой!“

Дивні люди ці, їй - право,
мучить їх тиран кривавий,
здохне — знову хор гугнявий :

„Со святими упокой!“

Чесний вмере, чи злодій лютий,
все одно сумують люди,
все одно лунає всюди :

„Со святими упокой!“

Вмер негідник, світ проклявши,
інок,— недругів обнявши,—
над всіма співають завше :

„Со святими упокой!“

VI

Вже й на захід сонце знову суне,
тінь вечірня тихий став голубить,—
щось не повертається красуня.
Це — погано. Жартів Смерть не любить.
„Ну стривай, гуляща ...“ — Смерть шепоче,
обуває постолі й онучі,
і діждавшись місячної ночі
вирушає в путь, чорніша тучі.
Йде - бреде, і раптом на узліссі
бачить Смерть : у росяній ліщині,
на траві, у сріблї променистім,—
дівчина, мов весняна богиня,
мов земля, що груди молодії
д' сонця простяга одверто в квітні ...
І соски, мов зорі, і на тілі
ніжнім — поцілунків зорі квітнуть.
Вся вона, мов білокрилий птах,
і зорять дівочі, тихі очі
в небо, на ясний Чумацький шлях,
у безодню голубої ночі !
Під очима — тіні темносині,
раною — уста. А милий — з краю,
голову поклав їй на коліна,
наче олень стомлений дрімає ...
Лють смертельну гасить ніч квітнева,

І питає Смерть не дуже строго:
— „Ти чого ж це, краля, наче Єва,
під кущем ховаєшся від бога?“
Зоряним, як небо, ніжним тілом
захищає милого, стає
поміж ним і Смертю, й каже сімло
дівчина: „В цім серденьку мое
винне. Тихше, Смерть, заснув коханий,
гострою косою не дзвени,
я оце на світ востаннє гляну ...
Збережи його на довгі дні!
Винна я, бо вчасно не прийшла я,
думала остання мить минає,—
милого іще раз обніму:
гарно біля мене тут йому!
Та і сам він гарний! Подивись,
ти поглянь — які злишив знаки
на руках моїх, на грудях, скрізь ...
Бач, цвітуть, немов огненні маки!“
Засоромилася, засміялась
Смерть: „Ти наче з сонцем цілувалась!
Та хіба ж одна у мене ти?
Вже до інших час, голубко, йти!
Ремесло таке — часу не гай!
Чесно я служу, хоча й стара ...
Тут хвилина кожна дорога,
ну, збирайся, дівчино, пора!“
Дівчина своє:

„Обніме милий —
ні землі, ні неба більш нема!
Неземна в душі — таємна сила,—
не страшна тоді і Смерть сама.
Забуваю бога й злую Долю,
отією дивною порою,
як дитина славлю щастя й волю
і любов милується собою!“
Смерть мовчить задумливо і строго,
подолали Смерть слова чудові ...
Кращого нема від сонця — бога!
За усе світліший — світ любові!

VII

Смерть мовчить. Та пісня заздрість будить,
плетиво думок нежданих в'яже
полум'ям ясним зогріте — людям,
що старече серце Смерті скаже?
Смерть — не мати, але жінка: в ній

серце подолало мудрість сиву,
виростивши паросток живий
жалості, і пристрасті, і гніву!..
Тим, кого полюбить в темні ночі,
підійшовши тихою ходою,
як ласкаво Смерть стара шепоче
про одвічні радощі спокою!

— Що ж?— сказала Смерть,—

Хай буде чудо!

Подолала все любов твоя.

Йди. Живи. Та знай: я поруч буду,
де Любов — там вічно буду я!"

Відтоді Любов і Смерть обоє,
Сестрами назвавшись до сьогодні
нерозлучні. З гострою косою
за Любов'ю ходить Смерть, як зводня.
Очарована сестрою бродить
і на тризні й весіллях квітчастих,
неухильно, невідступно творить
радощі Життя й Любові щастя.

Переклав Ігор Муратов.

Омелян Розумієнко

НА ШЛЯХУ

З Оповідань про Луганську

1

До токаря Якіма Сизона підступив його товариш Йосип Влизнюк і про щось з ним умовлявся. Петько Сокол не чув їхньої розмови, але вона здалась йому підозрілою.

„Про що вони?“— подумав Петько.

Одного разу вони поговорили отак сам-на-сам, а ранком на стінах цехів читали поналіплювані відозви більшовицького комітету.

Поліцейські, зриваючи ці відозви, вимагали від робітників, щоб вони видали їм винних. І тоді ще Петько своїм розумом дійшов, що на заводі є люди з цієї організації. А хто вони? Як їх упізнати?

Спитав у батька, але батько сказав, що нікого не знає і порадив йому прикусити язика. Хотів довідатися в Сизона, та й тут не вийшло. Не звірився він п'ятнадцятилітньому Петькові.

— Нікого не знаю,— сказав Сизон.— Поліція говорила про якусь крамолу, а я звідки можу знати? Наше діло, Петько, мірошницьке—пустив верстат і стій за ним.

Петько не повірив йому, але змовчав.

Кожного разу, після роботи, Петько й Сизон—середній на зріст, чорнявий, років двадцяти двох—ішли додому купити. Їм було по дорозі, бо жили вони по-сусідському на Кам'яному Броді¹. І кожного разу дорогою токарь Сизон навчав підручного Петька, як скоріше стати справжнім токарем.

А сьогодні Сизон мовчазний. Уже скільки йдуть, а він мовчить. Він озирається назад, роздивляється по боках.

„Що б це значило?“— думає Петько. Гляне на Сизона й одвертається, щоб той не помітив його погляду.—Когось жде, чи стережеться?“

¹ Кам'яний Брод—частина м. Луганську, де живуть переважно робітники.

Не доходячи до середини площі, що між Новим Світом та Кам'яним Бродом, Сизон зупинився.

— Ти ось що, Петюшо,— похапцем заговорив він,— іди т далі сам, а я вернусь. Мені треба піти на Гусинівку².

— А чому ви не сказали раніш? Ми б могли піти туди прямо з заводу,— хутко сказав Петько.

— Забув,— трохи сердито відповів Сизон.— Хіба не заб'еш голови, коли тільки й знаєш день-у-день крутиться коло того верстату.

Петько вислухав його, усміхнувся.

— Отакої, Якиме Андрійовичу! Мене навчали, що верста нас годує, що почуватимеш себе міцно тоді, коли станеш то карем, хазяїном верстата, а тепер кажете...

— Воно так, хлопче. Коли ти хазяїн—тоді інша справа,— і, спохватившись, заспішив.— Та ти простуй додому, а я вернусь сам.

— Ідись! Я тільки хотів як краще. А тітці Марині що сказати, коли вона питає про вас?

— Тітці?

Сизон, що вже повернувся йти на Гусинівку, зупинився. У нього не було заздалегідь приготовлених слів, щоб заспокоїти дружину, коли вона, не діждавшись його, питає Петька.

— Тітці? — перепитав він, придумуючи що сказати.— Як питає про мене, скажеш, що я пішов у справі до майстра.

Сизон повернувся й хутко пішов. А Петько, не міняючи напрямку, уповільнив ходу і весь час озирався назад, не спускав його з очей.

„Побачу, до якого майстра!“

Не встиг Сизон зникнути за поворотом, як Петько вже був край провулку і назирці пішов за ним.

Часті повороти у вузьких провулках міста заважали йти на відстані. Щоб не спустити Сизона з очей, Петько вчасно виглядав зза рогу, примічав, куди той пішов, і ледве він знову повертав убік, перебігав далі.

Ні до кого на Гусинівці Сизон не заходив. Він тільки проходив то в той провулок, то в інший, навмисне плував слід, а вийшовши, пішов повз кладовище.

Здалека Петько помітив, як іще двоє робітників, ідучи навпроти, не доходячи до кладовища, повернули ліворуч. Петько й собі перемахнув на кладовище. Ховаючись поза кущами, по діагоналі перебрався в протилежний ріг його, причаївся під густим сплетінням виткої акації.

Ті двоє робітників були вже далеко, а тут, близько, стоїть чоловік з маленьким візком і заступцем накидає на нього землю.

¹ Новий Світ — частина міста поблизу заводу Гартмана.

² Гусинівка — робітнича частина Луганську.

— Чи не проходила тут біла корова з чорним хвостом?—
питав у нього, порівнявшись, Сизон.

Чоловік устроїв заступець у пригорбок, випростався.
Ледве помітно кивнув головою в бік Сучої балки і тихо
сказав:

— Пішла туди.

Петько здивувався. Сизон питав у того чоловіка про ко-
рову, а в нього ж і кози не було. Заробітку вистачало ледве-
ледве перебитися ськ-так, як казала тітка Марина, з горем
пополам прохарчуватися самим та цибулею з огірками з чор-
ним хлібом нагодувати малу дитину. А він питає про корову.
До чого це?

Лежачи на животі, підставивши під підборіддя руки, Петько
думав про те, що зараз бачив і чув. Тим часом з міста
підійшов ще якийсь робітник і звернувся до того ж чоловіка
в візком:

— Чи не проходила тут біла корова з чорним хвостом?

Йому, як і Сизонові, ледве помітним кивком голови, по-
казав той у бік Сучої балки.

На місто насувався вечір. Сонце, ховаючись за бродячими
хмарами, і вдень мало гріло, а надвечір зовсім перестало.
Холоднуватий вітер став доймати Петька, бо був він у пога-
ненській одежинці, а лежав на сирій землі. Він перевернувся
а боку-на-бік, простежив за робітником, що зник у Сучій
балці.

А чоловік з візком був на тому ж місці. Тепер Петько
догадався, що він стояв на варті, бож накидати землі в візок
можна було давним давно, а він брався за заступа зрідка і
нехотя, коли хтось проходив повз кладовища.

Хитрий чортяка!— подумав про нього Петько.

Йому ставало холодно, та він терпів. Аж коли в небі по-
чала спадати іржа хмар, він підвівся на ноги й поміж кущами
тихо вибрався з кладовища.

Зміркувавши, що чоловік з візком вартовий, дізнавшись,
як треба сказати, щоб він пропустив його, Петько вже хотів
і собі підійти до нього, та стримала інша думка:

„А, може, в балці теж стоять вартові і питатимуть не про
корову, що тоді?“

В темноті вчора, що настав, він пройшов чималу відстань,
бо опускатися до балки близько побоявся. Коли там стоять
вартові, вони його затримують, і тоді все пропаде. А далі,
можна спуститись по ярку, прорізаному водою.

В дитячі роки, до того, як довелося піти працювати по
кустарях і потім уже на завод, Петько з хлоп'ятами його
віку обходив усі яри та балки поблизу міста. В Сучій балці
він знав кожен виступ, кожен яр, кожен кущ, облизав кожне
дерево.

Поминувши місця, де можна потрапити [на] вартового, в

темряві, Петько непомітно підійшов до повороту зигзагувати балки, спустився за кручі.

Угорі, понад балкою, шумів вітер. Донісся свист і торожіння коліс поїзда, який підходив до станції і відходив далі. А тут тихо. Вітер тільки низом зачіпав листя дерев і воно ледве чутно шелестіло.

Обережно, щоб не наступити на суху паличку, не зачепитись за куш, Петько проповз поміж шелюгою далі і там помітив людей.

„Ось вона, біла корова!“

Причайвся за кущем, прислухався.

Говорив один. У темноті вечора, та ще в балці, Петько помітив тільки силует людини, що підвелась над головами інших і голосно кидала в гурт слова, яких він досі не чув.

Петько присунувся ближче і скоро вповз у гурт. Його високого на зріст — прийняли за покликаного, байдуже пропускали вперед, доки не натрапив він на Якіма Сизона.

— Ти? — схопив його за руку Сизон.

— Я теж шукав білої корови з чорним хвостом.

— А хто тебе кликав?

Петько не хотів би відривати уваги на розмови, та Сизон допитувався. Не відповісти йому не можна, а сказати аби що, щоб тільки відкараскатися — теж не годиться, і він не повірив.

— Хто тебе привів?

— Ви!

— Я?

— Так! — рішуче ствердив Петько. — Ще як колись говорили з Близнюком і ранком на стінах цехів були поналіплювані відозви, я догадався сам. А сьогодні, побачивши вас удвох, вирішив прослідкувати. От і опинився тут.

— Як же це?

— А так...

Похапцем Петько розповів Сизону, як він ішов за ним, вислухав пароль, лежачи на кладовищі, і, знаючи тут усі місця ніким не помічений, пробрався в гурт.

„Треба обережніш! — вирішив про себе Сизон. — Коли підстеріг Петько, то може підстерігти й хтось інший“. — І, нагнувшись до вуха, сказав йому:

— Ти стій тут і держись мене!

Промовець був на імprovізованій трибуні — на плечах двох робітників, які підставили їх промовцеві, зігнувшись один до одного. Ноги його підтримували двоє інших робітників, а він, повертаючись в усі сторони, кидав у гурт запальні, досі не чуті Петьком слова:

— Дев'яте січня цього року показало всім робітникам нашої країни, які ще вірили в царську совість і „батьківські“ турботи за нас, що цар і його уряд вороги робітничого

класу; що ніхто не допоможе нашому лиху та горю, коли ми організовано, сами не виберемо собі прав...

Петько заслухався. Він, як і весь гурт, забув на цей час усе інше, думав тільки про слова промовця:

„Он робітника Покарева убило торік під пальцями в прокатному. Хіба його дружині, що залилася з трьома малими дітьми, допомогла заводська адміністрація? Її вигнали з контори, сказали, що в смерті винен він сам, бо загинув через свою необережність, мовляв, „на роботу прийшов п'яний“. А він же ніколи й не пив горілки. Та й Кумаченкові, якому ось недавнечко відірвало пальці, в конторі сказали: „було б не спати за верстатом“.

— Робітничий клас,—говорив далі промовець,—вже побачив, що йому треба робити. Партія більшовиків, партія, яку створив Ленін, показує ясну дорогу. Революція і взяття влади в свої руки—ось той шлях, яким ми повинні йти. І нашим завданням є: готуватись до цього самим, готувати робітників, вести за собою село...

Промовець скінчив говорити і, сплигнувши з плечей товаришів, змішався з іншими в гурті. Люди розступилися з міцного кола, але не розходились. Невеличкими гуртками вони тут же обговорювали почуте.

— Скажи, Якиме,—звернувся до Сизона якийсь чоловік,—невже це говорив робітник?

— Робітник.

— Простий, як і ми?

— Так!—відповів йому Сизон.—Він з таких, як і ми. Тільки...

— Що?—перервав його робітник.

— Він носить за плечима велику науку.

— Він студент?

Сизон засміявся.

— Ні, він не студент. Наші „університети“ інші. Із життя чоловік брав науку. Ще хлопчиком, у сім років, перейшов він на свої хліба. Досі встиг побитися з ісправником, скуштувати зуботичин, нагаїв, потрапити до „чорних списків“ і років три попоходити по всіх усядах, поки попав на завод.

— Оцей-о?

— Оцей самий! Бачите, молодий ще, а вже років шістнадцять живе з своїх рук, і стільки перетерпів усього в житті, що багатьох сивобородих за пояс заткне. Життя навчить. Воно, братику, таке. Особливо, коли в людини голова на місці, не на те тільки, щоб шапку носити.

— Та-ак,—проказав той.—Розумний, що й казати! Вже як говорить про наше життя, наче твої думки читає...

Сизон усміхнувся. Цей робітник, з усього видно, був уперше на масовці, тільки ставав на шлях борця.

Петько й Сизон проходили поміж людьми. Сизон придив-

лявся до них, когось шукав. Нарешті, край гурту, де стояли кілька чоловіка, він протискався вперед.

— Можна тебе перебити? — спитав він у чоловіка, що був проти нього.

— А чому ні?

Петько здригнувся. По голосу він упізнав промовця.

Той був невисокого росту, круглолидий, широкоплечий, з темненьким пухом негустих вусів, у робочій кепі і в на-тягнутому на синю косоворотку робочому піджакові. Повер-тався хутко.

Робітники, що говорили з ним, трохи відступились.

— Ось, Володю, до нас прийшов новичок.

Чоловік, названий Володею, уважно подивився на Петька.

Петько одну мить стояв оторопілий. Він, коли слухав про-мову, вважав його за хтозна якого, а перед ним стояв робіт-ник, у робітничій одежі, та ще й одного з ним заводу.

— Ну, здоров, друже! — сказав промовець, і перший про-стягнув до Петька руку.

— Здраст... — несміливо відповів Петько, все ще ніяковіючи.

А Володя уже звертається до Сизона, питаючи в нього:

— Твоя робота?

— Ні.

— Як це?

— Сам прийшов. Вислідив.

— Он як!

Володя змовк.

Петько помітив це, і йому пригадалося, як недавно до них у цех двоє робітників привели за вуха людину. Слідом за ними йшли ще кілька робітників, а хлопці забігали наперед і кричали на весь цех: „Провокатора піймали!“, „Іуду накри-ли!“ За верстатами робітники кидали роботу, обступили про-хід, тюкали й свистіли. А ті двоє робітників, як крізь строй, провели „Іуду“ по проході поміж повними люті очима робіт-ників і на дверях, піддавши коліном, випихнули з цеху.

— Я не Іуда! — голосно сказав Петько. — Вислідив сам, бо помітив, що Сизон криється від мене. Ще коли на стінах це-хів появились відозви, я догадався, і вирішив...

— Добре, — перебив його Володя. — По тобі бачу, що ти не Іуда. Тільки...

— Я знаю, як треба робити.

— Язик маєш короткий?

— Язик? — Петько не зрозумів суті питання. — Язик у мене, як у людей. Не довший, не коротший.

Володя і Сизон засміялися. Наївна Петькова відповідь роз-смішила їх.

— Мій підручний, — сказав Сизон, легко вдаривши хлопця рукою по плечах. — Хлопець він кмітливий.

— Це добре! — згодився Володя.

Додому вже верталися разом: Володя, Сизон і Петько. Володя весь час говорив з Петьком, а на прощання додав: — Молодець, хлопче. З тебе буде хороший товариш!

2

Після зустрічі з Володею інакше пішло Петькове життя. Навіть важка робота на заводі менше втомлювала його. Похланцем перекусивши після роботи, він біг то на побачення з Володею, то на масовку за місто, то розкидав прокламації та розклеював відозви. І дарма, що треба вставати о п'ятій ранку, а лягати доводилось пізно, — Петько старанно виконував доручення партійного комітету.

В очах старших він став бойовим хлопцем. На нього покладались, йому довіряли. Володя цінив його роботу, іноді ставив за приклад іншим, а це ще більше піддавало йому сили.

З другої половини квітня Петькові довелося працювати в заводі на нічній зміні. Це трохи засмутило його. Та йому знайшлася робота.

Об одинадцятій вечора Сизон пішов з цеха слідом за Близнюком і подав знак Петькові. Він озирнувся, щоб хтось не помітив знаку, вийшов слідом за ними.

Коли догнав, Сизон обхопив його рукою за плечі, зашепотів на вухо:

— Петюшо, ти легкий і добре справляєшся з дорученнями. Зроби ще одно. Виконай постанову комітету.

А на чолі комітету стояв Володя. Як же було тут відмовлятися!

— Коли доручає комітет, треба виконувати, — погодився Петько.

Сизон міцніше притис його до себе.

— От і добре. Ходім!

На заводі старі труби погано витягували дим, були низькі і з малим діаметром внизу. Російське акційне товариство, що 1900 року придбало цей завод у Ріхардта Гартмана, поставило нову трубу, вищу і з великим діаметром в основі.

Петька завели в отвір труби. І хоч труба ще не діяла, а повітря тут було хтозна скільки. Як війнуло — Петько весь здригнувся.

— Завтра 18 квітня, а скрізь за кордоном, по новому стилю, Перше Травня. Там пролетарі святкуватимуть цей день, як день солідарності робітничого класу всього світу й огляду революційних сил, готових до боротьби за свої права. Наш комітет вирішив, щоб у цей день на трубі заводу майорів червоний прапор.

Сизон говорить, а сам витягає слід поли сорочки вели-

чезне червоне полотнище, що проніс його на завод, обмотавши круг тіла. Вищий за Сизона Близнюк витяг деревко, продіти в нього крізь штани й сховане під піджаком.

— Як ти?— знову спитав Сизон.

Хіба можна довго думати? Постанову партійного комітету треба виконувати.

Прапор тут же прибили до деревка, згорнули, обв'язали мотузком і прив'язали Петькові за спину. До кишені вкинули молоток і цвяхи.

— Тепер, Петюшо, лізь по скобах нагору і прибий прапора.

Страшно було лізти, та треба ж! Адже і в організацію не кожен піде. Узнає поліція, так не поздоровиться. А на масовках і застрелити могли, і зарубати.

В п'ятмі помацки знайшов Петько скоби, поліз нагору. Що далі піднімався, то важче було держатись, важче боротися з тягою повітря. Воно так і несло його вгору. Синя блуза, підхоплена повітрям, плуталась поміж руками, заважала. Петько міг не попасти на скобу, і тоді б тільки невеличка пляма zostалась на широкому дні високої труби.

Кріпився. Бережно обхоплював руками, подавався вгору. А залізнi скоби були холодні й мокрі. Перед вечором пройшов дощ, вони ще не встигли висохнути. Проймав дрож. Здавалось, ось-ось не вистачить сили—і тоді...

Намагався нічого не думати, відганяв тривожні думки. Вплутався ногами поміж скоби, обхопив угорі зігнутими в ліктях руками і відсахнувся. Хоч і важко було протистояти силі повітря, та трохи відпочив.

Вгамувалось серце, зміцніли руки, але змерз—не попадав зуб на зуб. А повітря гнало вгору. Треба було берегтися, щоб не зірватись, не полетіти.

Коли відпочивав удруге, угорі показалася невеличка пляма сірого весняного неба і ледве блимаюча зірка.

„Значить, уже недалеко!“

Сіра пляма неба і зірка в ньому, як маяк на морі в бурю, підбадьорили Петька, піддали сили. Сам він не знає, як доліз до отвору. Відчув, коли стукнувся головою об риштовання. (На трубі каменярам зоставалось лише зацементувати верх, та вони, посперечавшись з десятником, кинули роботу).

„Ось зараз!“—заспокоїв себе Петько.

Він уже не чує ні холоду, ні дрожу. Держачись ногами й однією рукою за скобу, став шукати, за що б учепитись. Просунув голову в отвір, ухопився рукою за трикутник блоку і виліз на риштовання.

З тридцятисажневої труби видно вогниці міста, сіл, станцій, заводів і рудень. Красиво, вихоплюючись з домен, маяли вогняні язики над Алчевським металургійним заводом.

Це ж туди ще хлопчиком вступив Володя. Там уперше він зустрівся з заводським приставом Грековим, узнав, почім

івши лиха. А побили його за те, що не зняв шапки, проходячи повз пристава, не вклонився йому.

По степу темніші плями — яри та балки. Ось під ногами Іванищів яр. Зліва од Гострої могили — Суха балка. Поза Гострою могилою — Хрищева Балка. Правіше, в далині за Курганом — Сухий яр. І майже по прямій від нього іде спід міста Суча балка, де він уперше був на масовці, де зустрівся з Полодею.

Дошкуляло холодне повітря, рвало з рук прапор.

Та гордий з того, що цю справу доручили саме йому, п'ятнадцятилітньому юнакові, — Петько ще глянув униз, приглухався. Ніякої метушні не помітно, ніякого шуму людського не чути. Був певний, що внизу стережуть його старші, досвідченіші товариші, а стуку згори, як забиватиме цяхи, там не почують.

Держачи полотнище прапора зв'язаним, влаштувався зручніше, й прибив деревко до риштовання.

Розв'язав мотузок.

Вітер підхопив полотнище прапора і залопотів ним.

Якусь мить Петько не думав ні про що. Він був вражений зробленим. Вся увага прикута до прапора, що маяв на вітрі низивно й гордо.

Повітря несе знизу, вітром обгортає вгорі. Та гордий Петько перемагає повітря й вітер. Він держиться біля прапора, любить його. Далеко видно навкруги з труби, здалека бачитимуть прапор.

Проте треба ж спуститись униз. І думка, що доведеться перемагати опір повітря, мацати по скобах, злякала його.

„Чи переможу?“

Поруч, на блоці, був канат. З допомогою його подавали вгору цеглу й цемент.

„Чи не спуститись по ньому?“ — майнула думка в Петька.

Це було небезпечно. Алеж і лізти по скобах, перемагаючи опір повітря — страшноувато.

Петько ухопився рукою за канат. Спершу вхопив тільки один, а треба було разом обидва. Піймав другий і, не роздумуючи, пішов униз.

Терло руки. Повітря проймало кригою, а руки горіли. Щосили держався за канат, щоб не зірватись, не полетіти каменем униз, не розпрощатись назавжди з життям.

Вже не видно нічого вгорі, не чути говіркового прапора, темно з боків і внизу. І раптом — дно труби. Ноги доторкнулись твердої землі... А в голові все ще шумів прапор од поривів вітру...

„А де ж товариші, що zostались унизу? Чому не чути їхнього голосу?“ — подумав Петько.

— Дядьку! — покликав він.

Ніхто не обізвався. Він не бачить ні Сизона, ні Близнюка і страшна думка пропекла його:

„Може...“

Могли наскочити поліцейські, забрати їх і чекати на нього. Інстинктивно подався до стіни, притулився до неї, прислухався...

„Коли тільки“...

Руки потяглись угору, намацали скоби. Знову прислухався. Готовий кожну мить, в разі небезпеки, метнутись по скобах.

Ні, нічого не чути.

Попід стіною пройшов до виходу з труби, пробрався до цеху.

Обидва старші товариші стояли коло верстатів. Помітивши його, вони полегшено зітхнули.

— Чого ви пішли?—спитав у Сизона.

— Інакше не можна було. Помітили б у цеху.

Годинник на стіні показував рівно годину Першого Травня 1906 року.

— Ти обтруси сорочку. Вона вся в цементі й цегляному поросі,— зауважив Петькові Сизон.

* * *

Сім днів майорів над містом червоний прапор. З великих вишитих літер читали:

„Пролетаріи всехъ странъ, соединяйтесь! Долой самодержавіе!“

Сім днів, хоч як метушилась поліція, нічого не могла вдіяти. Не знаходилося серед них сміливих, хто поліз би на таку височину, а робітників ні за яку ціну не вдалося купити.

Вісті про червоний прапор дійшли і до катеринославського губернатора. Він нагрімав на поліцію, що не проінформувала його, і категорично запропонував адміністрації заводу:

„Коли не буде негайно знято прапора—закрию завод“.

Заметушилась адміністрація. Безсила щось зробити сама, викликала голову депутатських зборів¹ Володю.

— Ось,—директор Кржановський показав йому телеграму від губернатора.—Прочитайте!

Володя прочитав телеграму і спокійнісінько повернув її директорові.

— Ну?—нервувався директор, гризучи кінець ручки.

— Я не знаю, чого ви від мене хочете,—знизавши плечима, сказав Володя.

¹ Згідно з законом від 4 березня 1905 р. „О фабрично-заводских старостах“, на заводі Гартмана були офіційні перед адміністрацією й поліцією депутатські збори, а головою їх був Ворошилов. На ділі ж це була більшовицька Рада робітничих депутатів.

— Завод закривають. От до чого довели ваші робітники! Володя вислухав його, усміхнувся.

— Пане директор, робітники ваші, а не мої. Я не власник заводу.

— Ваші!—просичав директор.—Ви голова депутатських зборів. Ви відповідаєте за них. Ви...

— Пробачте...

— Ви!—не давав говорити директор.

— Я голова депутатських зборів. Це організація легальна, дозволена урядом. Свою роботу ми проводимо у вас перед очима...

— Але завод...

Володя терпляче слухав, поки директор Кржановський виговорився до кінця, а тоді сказав йому:

— Від імени наших зборів, які не зацікавлені в закритті заводу, я можу порадити вихід.

— Який?—схопився директор.

— Покінчити конфлікт з каменярями, задовольнити їхні законні вимоги...

Директор зайорзав на кріслі, то червоніючи, то бліднучи спересердя.

— Ви це пропонуєте?

— Щоб ліквідувати конфлікт з каменярями—пропоную це. Інших порад не маю.

Харків, 1938.

Гнат Коваль

ВІТЧИЗНІ

Наче ранок травневий синіє,
Килимами розквітли поля...
Урожаєм, піснями рясніє
Наша Сталінська, рідна земля.

Скільки, скільки узорів і квітів
Облямовують край золотий...
Нам щасливим любов'ю горіти
І цвісти наче сад молодий.

О, ясна, неозора вітчизно,
Ти блакитний весни небокруг,
Тебе любим і славим врочисто...
Ти — мій батько, і мати і друг!

с. Сахна, 1938 р.

Юрій Хазанович

ПОМИЛКА ПЕТРА МАКАРОВИЧА

Щодня під час обідньої перерви він виходив у розвідку до лопаточного цеху, де працювала Валя й майже кожного разу бачив коло неї молодого техника. Вони розмовляли негласно, жваво; рум'яна й радісна, Валя посміхалася, а техник торкався її ліктя, говорив, зазираючи у вічі.

До того ж, за останні місяці часто збиралися гуртки і дружина приходила з заводу пізно.

В її відносинах до нього, Петра Макаровича, й до Вовника не було змін, вона залишалась така ж ласкава й приємна, але щось з'явилося в ній таке, чого не помічалось раніш, а що саме, чоловік не міг добрати.

Він чекав від неї щирого визнання, а Валя уперто мовчала. Петро Макарович відчував, як закипала в ньому холодна лють. Він був певний, що дружина зраджує його, але стримувався, хоч це коштувало величезних зусиль і часом кількох бракованих деталей.

Останніми вечорами Валя багато читала. Жорстоко кусаючи олівець, покvapливо писала, закреслювала, рвала папір на дрібні шматки й знову писала. Вона розповідала чоловікові про свої виробничі успіхи, про нові методи обробки лопаток турбіни, якось навіть з'ясувала принцип дії турбіни...

Петро Макарович сидів тоді приголомшений, німий і не моргаючи, дивився на Валю. Здавалося, ще зовсім недавно він знав її такою мовчазною й боязкою дівчиною. А тепер...

„Але що вона пише?..“ — Ця думка вихором вривалася в його свідомість. Не дослухавши дружину, він раптом зірвався з місця. „Мабуть пише листа. І, напевне, тому злочасному технікові...“

Ходив по кімнаті, склавши на спині руки й глухо ступаючи каблуками. Стомившись, чоловік сів на канапу, прислухався. Важкі весняні краплини падали на залізне підвіконня. Десь внизу гримнули двері. Шелестів папірець під рукою Валі.

Тиша трохи заспокоїла Петра Макаровича. Руки вже не зремтіли, як кілька хвилин тому й серце стукало повільніше.

Притулившись плечима до спинки канапи, закинувши голову, він лукаво ізщулювся.

— Здається, ти розповіла не про всі свої успіхи...— промовив тихим непевним голосом.

Валя підвела очі, брови її незрозуміло вигнулись.— Проякі?

Петро Макарович широко розвів руки, загадково посміхнувся.

— Ну, хоча б про ті, що ти прописуєш...

Якусь мить Валя дивилась на нього спід лоба, напружено, неодривно. Потім рвучко стріпнула головою, поклала руку на списані аркушики. Обличчя її осяяла тепла радісна посмішка. І в очах дружини Петро Макарович помітив дивні незнайомі вогники.

— Ти он про що...— промовила Валя співуче, дзвінко. І додала трохи згаслим голосом:— Успіх треба завоювати Петрику. А покищо робота, робота...

Кваплячись і захлинаючись, Валя почала розповідати чоловікові про одну дуже цікаву думку, яка давно вже не залишає її.

Вона колись говорила йому про це, тільки він забув мабуть...

Одного разу, стоячи коло верстата, вона подумала, що можна було б обробляти разом кілька лопаток, а не одну. Ясно, що для цього потрібне устаткування. Але яким воно повинно бути, як його здійснити? Спочатку почувала: спробувати замало, щоб підняти таку думку, розв'язати її. Книжки допомогли... А зараз уже...

— Ти смієшся...— тихо ображено промовила Валя й, опустивши голову, замовкла.

Петро Макарович сміявся, у голос, заливаючись і підстрибуючи на канапі. Валя— винахідник! Справді, це звучало смішно.

За вісімнадцять років роботи він бачив багато верстатів, вільно зміг би працювати на ліпшому з них, але вигадувати. Ніколи не пробував він вигадувати й майже був певний, що з цього нічого не вийшло б. А Валя?!

Йому пригадався суботник на будівництві заводу.

Він працював коло каменедробарки й за підручного будувати у нього чорноока дівчина в червоній хустці й сірій широкій спідниці. Вони працювали мовчки, незнайомі, чужі. За кілька годин, коли звикли до безперервного грому й одне до одного, їм набридла та тісна будка. В широкій рамі дверей була прозора блакить і далекий-далекій обрій. Через щільні в будці стало ще вужче й задушніш. Вони просили підміняти. Потім гнали вагонетки, повні каміння далеко в глиб степу, де виростав новий корпус, і дорогою дівчина співала. Через місяць він сказав їй, що не уявляє собі життя без неї. Збек

тежена, схвильована, Валя мовчала довго, тоді говорила, дивлячись на свої широкі порепані долоні.

— Я — проста бетонщиця. А ви — токар, знаєте багато... І скоро кинете мене...

А трохи згодом він вчив її працювати на фрезерному верстаті. І тепер фрезеровщиця якогось там четвертого розряду робить відкриття...

Ні. Це неможливо. Це брехня!

Хтось таки може лисіє, розв'язуючи це питання, а вона прикриває ним свою зраду.

Петро Макарович вже не сміявся. Кусаючи нірті, він мисленно проклинав себе за свою нерішучість. Було б вирвати в її рук ті папірці... І що вона тоді вигадала б?!

* * *

Сьогодні під час сніданку дружина була надзвичайно уважна й дбайлива і в ньому прокинулась несподівана рішучість, виникло бажання покінчити з усіма сумнівами. Але був час іти на завод.

З тим самим наміром Петро Макарович в обідню перерву подався до лопаточного цеху. Збігши на третій поверх, він запихкався й розгублено спинився. В кінці прольоту між останніх колон тісно купчилися робітники й до нього докотився розпливчастий і глухий відгомін кількох голосів.

Він підійшов ближче і крізь прогалину в натовпі побачив край червоної скатертини.

Прислухаючись, Петро Макарович нашорошено витяг ший, підвівся, навшипиньки. Він здригнув, почувши прізвище дружини. Його назвав високий широколиций чоловік, що стояв коло столу посеред натовпу.

Чоловік говорив про устаткування для фрезерування лопаток турбіни. Це устаткування зробили за ідеєю фрезеровщиці Валі Морозової й вказівками техника Гутовського. Надзвичайно цінне й нескладне, воно забезпечило високу точність і нечувану досі продуктивність. Широколиций чоловік голосно й захоплено говорив про молоду талановиту робітницю Валу, якою справедливо пишається увесь завод.

Блимаючи очима, оглядаючись, Петро Макарович підійшов ще ближче й глянув у той бік, куди привітно усміхаючись, дивилась людина.

Він побачив темні, трохи примружені в посмішці очі; погляд їх був швидкий, розгублений. Знайомий кучерик на лобі вигинався особливо задерикувато й уперто.

Кілька хвилин Петро Макарович стояв зовсім нерухомо, розпачливо опутивши руки й напружено дивлячись поперед себе. Він нагадував людину, що запізнилась на поїзд і тривожно-печальним поглядом проводить ще близький і мандливий, але недосяжний вогник. Хвиля оплесків збудила його.

Він подумав, що йому треба зараз розштовхати натовп, підбігти до Валі, міцно потиснути їй руку, може, навіть, поцілувати... Йому треба радіти разом з нею, разом з усіма її друзями... Адже це справжній успіх...

Але Петро Макарович, стиснувши зуби, поволі пішов до виходу крізь стрій німих верстатів.

Значить Валя говорила правду, ділилася з ним своїми думками, планами. А він нічим не здатен був їй допомогти, тільки грубо й лихо сміявся з неї. Валя мовчала тоді. Але тепер сміятиметься вона... І сміятиметься останньою...

Решта дня тяглася неймовірно довго.

Петро Макарович вийшов з заводу безсилий і безрадісний і дуже жалкував, що живе так близько. Дома йому треба було б виголошувати поздоровлення, тиснути руки і в радості, якої він не відчував, зворушливо посміхатись. Він спинився коло воріт, вигадуючи маршрут.

Без мети, без думок Петро Макарович попростував уздовж вулиці, минув короткий завулок і опинився на гомінкому перехресті. З'явилось бажання блукати й він пішов далі, прислухаючись до прохолодного шелестіння березневих струмків.

Коли трамвай перетяв йому шлях і довелось спинитись на півхвилини, Петро Макарович раптом відчув утому.

Він уявив собі кімнату, теплу й затишну, невисоку пружну канапу, на якій можна б зараз випростатись, й заплющивши очі, крізь прозору дрімоту чути, як Вовчик вовтузиться на підлозі з своїми паровозами й літаками, або розмовляє з щеглятком, що злякано метушиться в клітці...

Валя, можливо, прийшла вже з роботи.

Всі теплі сонячні дні його життя зливалися з цим іменем, міцно перепліталися з ним. А тепер воно війнуло чимсь холодним, навіть ворожим і від цього стало страшно...

Петро Макарович завжди почував свою перевагу перед дружиною й це приємно лоскотало його самолюбство. Та це було вісім років тому. Тепер він втратив цю перевагу. Можливо, назавжди.

Але хто винен? Хто винен у тому, що він стояв, як пень нерухомо, що йому було досить тих знань, які мав десять років тому і зовсім заспокоївся на восьмому розряді? Адже і він міг...

Петро Макарович знову спинився, оглянувся, розглядаючи вулицю.

В теплих струмочках, що шуміли коло його ніг, хиталися жовті плями ліхтарів.

В скверику було малолюдно й тихо. Далеко прогрімів трамвай. Пройшла парочка, шепочучи щось і сміючись. Жовте пасмо світла впало на обличчя юнака й Петро Макарович впізнав техніка Гутовського. Токар всім тулубом по-

ався уперед, але застиг на місці, зітхнув полегшено й довго проноджав очима два силуети: вони щільно тулилися один до одного й віддалялися.

Міцний поривчастий вітер хитав молоді стрункі тополі, плутався в голих підстрижених кущах акації.

Вітер гойдав ліhtar. Далеко вглибінь провулку вривалася ріденька світла смуга. Тоді раптом виникали невеликі приземкуваті будинки, тоненькі деревця й рівний вузький брук. Несподівано спалахували шибки, погасали і все зникало, щоб знову мить з'явитись знову...

Петрові Макаровичу здалося, що гойдається увесь провулок. Він умостився на лаві, підвів комір пальта й сховав у кишенях руки.

Скоро токар заснув. І снилося йому, що він, Петро Макарович Гнатенко, зробив надзвичайно цікавий і важливий винахід. Про нього пишуть довгі статті, репортери націляються в нього неможливими дулами об'єктивів, його ім'я чути по всіх кутках заводу. А дружина винахідника, звичайнісінька фрезеровщиця, марніє від німої, прихованої заздрості.

* * *

Він ходив по кімнаті, хрускав пальцями, палив і губив цигарки на темнозелені доріжки. Дружина запізнювалась з заводу.

У нього не було сумнівів, що Валю затримала робота, та це не заспокоювало його. Він теж працює, і все ж приходить додому вчасно, тобто зразу після гудка. А вона не може,—у неї справи, справи... трохи не директорські...

Коли Валя увійшла, чоловік стояв коло вікна й малював пальцем на спітнілому склі; на її привітання він не відповів.

Валя скинула пальто, підійшла до Петра Макаровича, мовчки поклала руку на його плече.

Він обернувся несподівано, круто й дружина відступила.

— Де ти була? — спитав він хрипко, й Валя помітила, як підстрибнула в нього права брова.

Дружина байдуже махнула рукою.

— Знову ревності... Набридло вже... — сказала тихим стомленим голосом.

— Як завгодно! — викрикнув Петро Макарович. — Мені теж набридло... Але я дізнаюсь...

Вона відійшла. В кімнаті стало тихо і чоловік почув часте склипування.

Петро Макарович здивувався, що не відчув жалю до дружини, як це бувало, коли доводилось бачити її сльози.

Увечері Валя прочитала синові кілька казок і умовилась, що він не заважатиме їй. Вона читала, потім розгорнула зошити й, зосереджено схилившись над паперами, писала, ніколи невиразно шепочучи до себе.

Від того мітинга в лопаточному цеху минув місяць. Петро Макарович зустрічав друзів, вони поздоровляли його за дружину, дивувались її успіхам, вихваляли її. А чоловік мовчав хитав головою, посміхався солодкувато й вигляд у нього був такий, ніби він збирався чхнути.

Здавалося йому, що говорячи про дружину, друзі намагались підкреслити його відсталість, нікчемність перед нею. І Петро Макарович завжди швидко скеровував розмову на інший річищем.

Він стежив за Валею, шукав в її обличчі гірку безжальності іронію, але не знаходив її.

Поведінка Валі зміцнювала думку, що вона просто жаліє його. Йому це ще більше гнітило чоловіка. Він дивився на дружину, що схилилася над книжками, й до пам'яті йому приходила чорноока дівчина в червоній хустці. Повертаючись з порожнього вагонеткою, вона появилася в глибині степу, маленька і трохи зігнута. Потім почала наближатись, поволі виростала й нарешті спинилася перед ним, велика й струнка, осяяна сонцем.

Він дивився на дружину, захоплену роботою і в порівнянні з нею бачив себе маленьким і до жаху мізерним.

Валія підвела голову, побачила, що він не спить і неспокійно простягла йому журнал.

— Прочитай ось. Дуже цікава стаття...

Він мимоволі підвівся й узяв з її руки журнал. Стаття була про газову турбіну; перш за все Петро Макарович переглянув ілюстрації. Перегортаючи прочитану сторінку, він вплимав себе на тому, що думав не про газову турбіну, про дивовижну різноманітність інтересів дружини.

Валія увірвала його думки.

— Ти так привітно зустрів мене, — промовила вона тихо, відклавши перо. — Я не встигла поділитися з тобою. Мені відряджають на ленінградський завод...

Чоловік ледь здригнув, відкинув журнал. Хутко підвівся і не зводячи з Валі очей, поволі підійшов до неї.

— До Ленінграда? — злякано повторив він, спираючись руками на стіл.

— Так, до Ленінграда. На місяць-два, — жваво відказала дружина, закриваючи книжку. — Повчитись трохи, а може навчити...

Петро Макарович стояв, важко спершися пальцями на стіл, потупивши очі.

— До Ленінграда... — ледве чути прошепотів він.

Так, ця подорож остаточно знищить його в очах дружини. Скільки всього побачить вона там, скільки новоготує, як виросте!

І вона піде далі вперед, не чекаючи й не оглядаючись на нього.

Йому майже не доводилось виїздити з Харкова, і подо

поки до Москви і Ленінграда була його давньою хвилюючою мрією.

З книжок, з розповідей, з екрана він знав про місто Ленінна з його чудовими пам'ятниками давнини, величезними заводами, з його суворими площами, що всмоктали кров перших героїв революції, площами, що чули полум'яного Ілліча й перші кроки революції. Він тільки чув про це...

А Валя їде до Ленінграда...

Щось холодне й слизьке підкрадалося до його серця й він знав, що це заздрість.

Він соромився цього почуття, відганяв його і відчував, як виростає воно, ворухиться в ньому, отрує його.

— Ленінград...— знову прошепотів він і, отямившись, хитнувши головою, сказав голосно, переконливо, не дивлячись на дружину:

— Ти не поїдеш...

— Це чому?— здивовано вимовила Валя, підводячись. Петро Макарович розгладив волосся, обвів очима кімнату, подивився на Вовчика, що розмазував пальцем чорнильну пляму, потім на дружину.

— Дитина скучатиме... І взагалі... Не слід би їхати самій...

Валя голосно засміялася й пройшлася по кімнаті.

— Ревнощі,— сміючись погрозила йому пальцем.— Я ніколи не повірила б, коли б мені раніш сказали про тебе...

— Це байдуже.

— Мене ж відряджають, Петрику... Я мушу... Ти не поважаєш мене...

— Не поїдеш!— майже крикнув чоловік, густо червоніючи.

Він розумів, що ці безпідставні, невинуваті ревнощі завели його в дурний тупик, але іншого шляху не бачив. Ця безвихідь породжувала в ньому лють, яку він сам бачив, й яку так старанно стримував.

— Я не розумію тебе...— збентежено, благаючи промовила дружина.— Ну, нащо ти говориш так... Коли б це прим-ка... Адже я не можу...

— Не поїдеш!..

Схиливши голову, трохи подавшись тулубом вперед, він дивився на Валю спід лоба, не відриваючи очей і був схожий на звіра, що вислідивши жертву, готувався до стрибка.

Рука Петра Макаровича велика й темна, з хижо розчепі-реними пальцями поплазувала по столі, спинилась на прес-пан'є з мармуровою кришкою, цупко схопила його й рвучко злетіла над столом. Валя відскочила назад, вдарилась спиною об стіну й раптом стала маленька й згорблена.

В клітці над вікном прокинулось від крику щегля, стурбовано цвірінькнуло.

Рука Петра Макаровича застигла в повітрі. Він зустрівся поглядом із сином. Хлопець сидів з відкритим ротом і ди-

вився на батькову руку великими, повними безмовного жагочима. Він злякався батька, але ще більше власного крику й почав схлипувати.

Рука Петра Макаровича мертво впала на стіл, грюкнувши пресом.

Валя підійшла до сина, гладила його вузьенькі плечі, здригалися, дивилась на чоловіка сухими, ледве примруженими очима.

Петро Макарович стояв коло стола, опутивши важкі руки, низько схиливши голову, як стоять перед труною.

Через деякий час він поволі й нерішуче підійшов до дружини й простягаючи їй руку, глухо вимовив:

— Пробач...

* * *

Першого листа він чекав з таким самим тремтливим хвилюванням, як чекав колись першого побачення з Валею.

Лист прийшов саме в той день, коли чоловік сподівався його одержати. Він був великий і теплий, повний турбот про дитину і його, Петра Макаровича здоров'я, про квіти і щегля...

Валя писала про людей, з якими зустрілась, про завод про місто; вона була сп'янена, зачарована всім цим, досі їй невідомим.

Але нотка суму брехала в листі й чоловік почув її. Валя жалкувала, що його не було з нею, що їй ні з ким захоплюватись, радіти, ділитися вражіннями, сперечатись...

Він не мав підстав не вірити в щирість цих слів, але вони лише на кілька хвилин заспокоїли його. Приходячи з роботи Петро Макарович довго човгав по кімнатах і вони здавалися йому порожніми й непривітними. Іноді виникала думка, що дружина поїхала від нього назавжди, що він її ніколи вже тут не побачить... І тоді невелике кругле дзеркальце, забуте Валею на тумбочці, ставало символом чогось близького, але втраченого і неповторного. В дзеркальці він бачив високий білий лоб у густому павутині зморшок, глибокі сірі очі, з синюватими слідами втоми і печалі, й хутко клав його на місце.

Петро Макарович грався з Вовчиком. Ініціатива належала батькові. Хлопець став мовчазний і зосереджений, відскучив за матір'ю, а батько, напевне, мало його цікавив. Батько сердився, кидав гру і син сприймав це з тою по-дитячому щирою байдужістю, як і пропозицію розпочати її...

Син збуджував старий, але свіжий ще біль. Петро Макарович давно вже помічав, що хлопець тулився до матері. Мати завжди читала йому книжки, грала з ним і він, як квітка, хилився туди, де було більше світла й теплоти.

В хвилини, коли Петра Макаровича обступали такі думки, він почував себе у своїй хаті чужим і зайвим.

В цей час всі на заводі вже знали про телеграму, одержану з Москви. Уряд замовляв для Донбаса турбіну, яку необхідно було дати в найкоротший строк.

В цеху виникло незвичайне пожвавлення, робітники розпитували один одного про нове завдання, інженери і майстри планували роботу, розставляли сили, сперечались на виробничих нарадах.

З перших же днів робітники висловили бажання працювати в надурочні години й Петро Макарович бачив у цьому тільки порятунок. Лише робота принесе йому спокій і забуття, лише робота відгонить від нього чорний рій настирливих гнітючих думок.

Він придивлявся до своїх сусідів. Найбільш словоохочі з них стали мовчазними й тільки під час обідньої перерви від них не було спокою.

Майже щодня над новими верстатами спалахували червоні прапорці — виявлялися нові й нові перемоги.

Висока хвиля захляоснула й токаря восьмого розряду, піднесла його на свій шумливий гребінь, закружила.

Незабаром Петро Макарович помітив, що палить значно менше. Потім він був приємно вражений пропозицією майстра. Майстер доручив йому інструктування робітників, що працювали над урядовим завданням.

Це означало, що його цінили, довіряли йому, не забули про нього. І він працював з ще більшим вогнем і пристрасстю, як працював давно, в перші роки свого виробничого життя.

Коли через два тижні над його верстатом запалав прапорець, до Петра Макаровича повернулась віра в самого себе. В той день він безперервно співав під одноманітний шум верстата й ще більше заглиблювався в роботу, боючись, щоб радість не зрадила його.

Дома серед старих газет Петро Макарович знайшов Вадимі зошити й книжки. Уночі він читав і в ці хвилини йому була до смаку самотність — його не бентежили очі дружини, в яких могли б з'явитись пекучі іскорки глузування. А може Надія не сміялася б з нього, бо пам'ятала його сміх, що затуманював її думки, розслабляв сили, вселяв непевність...

Вона писала часто. Писала про роботу, музеї, надсилала листівки з краєвидами міста. Від листів її віяла все та ж живуча теплість і материнське піклування.

Петро Макарович відповідав їй скупими листівками. Проте він не приховував свого суму і в якийсь це вже раз просив пробащення за свій темний вчинок.

Він не писав дружині про свої виробничі справи. Не згадував про урядове завдання, яке вони виконали достроково, про те, що його призначили змінним майстром дільниці, про курси...

Та й нащо писати? Валя може зрозуміти це як хлоп'яч вихваляння... Вона приїхала напередодні Першого Травня.

Вранці вони утрюх пішли на завод. Перед ворітьми шикувались колони. Їхні цехи йшли близько один від одного. Петро Макарович підводився навшпиньки, здаля поглядав на Валю й нерідко їхні погляди зустрічались.

Вовчик поважно крокував поруч нього, сховавши у кишенях руки й скося позираючи на свій пишний бант. Батьки трохи псував настрої — боючись, що він, Вовчик, загубиться в натовпі, хотів вести його за руку, як маленького.

Колона швидко посувалась до міста. Гримів оркестр. Спереду тріпотів прапор й на вершині держака, на мідному шпилі грало сонце.

Що ближче підходили до площі, то частіше й довше доводилось стояти. Тоді молодь починала танці. Зривався вітер і все кружило в його нестримних поривчастих хвилях.

І раптом Петро Макарович відчув, як чиїсь дужі руки схопили його за плечі. Він не встиг обернутися. Але що це?

Голова його потрапила в такі ж міцні й безжалісні лещата. В чім справа?

Потім схопили за ноги. Він загубив землю й скрикнув. Згори побачив безліч облич, що посміхалися до нього. Чиїсь розкритий рот кричав „ура“. Впав на чиїсь руки, але дужий поштовх знову підкинув його над головами.

Злетіла кепка, ноги розчепірились в повітрі... Він падає на руки й злітає знову й вище... Нарешті його відпускають. Йому простягають кепі, плескають по плечі, тиснуть руки.

Він спантеличено дивиться навкруги, пізнає своїх товаришів з цеху, друзів і ніяково посміхається.

Він ніколи не думав, що до нього так добре ставляться. Але за що?

Він стоїть розгублений, трохи сутулий і ліктем чистить кепку.

Хтось бере його за руку й міцно-міцно стискає. Петро Макарович підводить голову й бачить Валю. Вона широко відверто усміхається до нього, її очі, примружені від сонця, блищать.

— Так ти ховаєшся? — каже вона неголосно й знову стискає йому руку.

Він винувато сміється, мовчки хитає головою.

Колона, похитуючись, поволі посувається.

Гримить оркестр. Спереду поломеніє прапор і на вершині держака, на мідному шпилі грає сонце.

Іван Вирган

ДИТЯЧЕ МІСТЕЧКО

К. Ж

I

Скільки єсть на Україні
Чарівних картин природи:
Синіх гір, лісів зелених,
Мальовничих саг і рік!
Всюди б жити, працювати,
Пити скрізь би їх красоти,
Як березовий, живущий
Ми пили в дитинстві сік.

Та у кожної людини
Осяйним видінням мріє
Рідне місце, де ізмалку
Довелося жити їй;
У моїй душі відтоді
Голуба Сула леліє,
А тримка зелена Ворскла
В'ється, грає у твоїй.

Птицю вабить родовище
І лишає вирій птиця,
Лиш дихне весна із моря,
Лиш забруняться сади,
А тобі твоє поворскля
Цілу довгу зиму сниться ...
І коли надійде літо,—
Ти летиш мерщій туди.

II

Як пройти з Охтирки бором
І поглянуть перед себе,
То впаде гора у око—
Красень бескед між беріз.

Наче дуб тисячолітній,
Вріши кроною у небо,
Опустив гілля додолу
І у землю ним уріс.

З трьох сторін барвиста Ворскла
Обтіка його, неначе
В давнину колись веселка
Ізза моря надійшла,
Закохалася у красня,
Та судилась їй невдача —
Похилилася на трави
І рікою потекла ...

Поблизу ліси стіною
І сади й гаї димами,
А оподаль, ніби тучі
Обрій залягли бори ...
Запашне легке повітря
Не погойдує гілками —
Сизі крила позгортавши,
Сплять у памегах вітри.

На горі стоять будівлі
Вікнами на сонці сяють,
А до них поміж дубами
В'ються збóчами стежки,
Із гори лунають співи,—
То з містечка вирушають,
Парами прямують діти
До дрімучої ріки.

Сяють лица в них, а очі
І удень горять зірками
І уже лука завітла
Білим цвітом дівчорі.
І, на лікоть злігши, Ворскла
Заквітчалась головками,
Мов лілеями рясними,
Що валинули з гори.

Ти пливеш на той бік з ними
Їхнім плавом легкоплавним,
Мов повторюєш дитинство
Власній зрілості на зло.
І смієшся, як сміялась,
Живучи в містечку славнім,
Ось і човник твій зелений,
Лиш друге чиесь весло.

Покупавшись, у намети
Всі рушають на сніданок,
А потому в бір, у поле
З вихователями йдуть,
Опадають, чезнуть роси,
За бори втікає ранок,
Край ріки співають діти,
Аж гаї кругом гудуть.

III

А колись на цьому місці
Над борами запашними,
Серед красної природи,
На крутій горі Охтир,
Як мурована фортеця
Із хрестами золотими,
Із пудовими замками
Височився монастир.

Два віки і рано й пізно
Дзвони вигуляні ситі
Мідяною чередою
Там зчиняли дикий рев,
Аж гойдалися крилаті
Білі хмари у блакиті,
Аж тріщало верховіття
Надовколошніх дерев.

І неначе чорні тіні
Ясну гору, тихий берег,
Живучи в пості й розпусті,
Заселяли геть ченці,
Села, вгіддя посідали,
Мощі ладили в печерах,
Й мов ікони в сріблї, в злоті
Походжали на луці.

А навколо сірі стріхи,
Люди змучені, голодні;
Хтозна й де нивки розлізлись,
Ні худоби, ні курей!
Ліс і поле, птиця й риба,
Все — чернече, все господне
І село з торбами сладо
По під віковню дітей.

Старченнята заглядали
В монастирські огорожі,
Наче в райський сад, ізвідки
Пахли яблука й меди,
Та туди не перелізеш,
Не втаїшся од сторожі,
Не втечеш од псів патлатих —
Краще й близько не ходи!

Лиш оскома нападала
Поводаторів безрідних
І у Ворсклі розмочивши
Монастирські шкоринки,
Їх як паску їли діти,
Дгажнячи позаворітних
Псів голодних, згідних старця
Пропустить за крихотки.

І коли б не глянув Жовтень,
Не повстав народ за волю,
І коли б ще довше сяли
Золоті монастирі,
Ти б також поневірялась
По світах, проклявши долю,
Чи ченцям би слугувала,
А чи, стаєш на порі,

Узяли б тебе святоші
За коханку, щоб під воду
З каменем пустить невдовзі,
Чи в печері, в таїні
Поховать на віки вічні
Прагнення твої і вроду.
Та упало темне царство
У жовтневій стороні.

IV

Дзвякнули востаннє дзвони,
Розбиваючись об кремінь,
Знову стаючи металом,
Простим, ширим, як земля.
Обновні ікони змеркли,
Таємниць позникла темінь,
Зашуміло під горою
По звичайному гілля ...

І тоді ж той б'єскед-гору
Із усім його суцвіттям —
Горницями і садами,
Лісом, водами — зі всім
Передав народ окільний
Безпритульним — любим дітям;
Так містечко утворилось,
Зажило життям своїм.

V

Діти грались там, учились,
І звикали до роботи,
Вибираючи дороги
Для майбутнього життя,
Виростали і мужніли,
В інститути йшли, в заводи,
Вдячні рідному народові,
Що довів їх до пуття.

І містечко з кожним роком
Все приваблює сяло,
Іззиваючи всіх сиріт,
Даючи притулок їм.
Під ясним крилом природи
Діти в догляді зростали
Й про містечко говорили,
Як про власний рідний дім.

VI

Тихо, тихо плине Ворскла
Через луки і левади,
По колгоспівській родючій
Рухлій рутв'яній землі.
Зріє літо. У містечко
Приїжджають спочивати
Юні льотчики й студенти,
Інженери й вчителі.

То колишні вихованці,
То його дорослі діти
Із'їжджаються додому,
Сходиться великий рід.
Радуються вся природа,
Наряжаючись у квіти,
Всіх прийма вона до себе
У обійми щедрих віт.

Та збігає бистре літо,
Залишають гості Ворсклу,
Переживши знов дитинство
І набравшись нових сил,
А малі випровожать,
Відчуваючи в дорослих
Завтрішнє своє змушнїня,
Мінь своїх незримих крил.

Ти вертаєшся у Харків
Загоріла і бадьора
І тебе аж до вагона
Провожає дівтора.
Цілий рік твоє убрання
Буде пахнути свіжим бором —
° Все життя тебе манити
Буде Ворскла і гора.

Хай же слава про містечко,
Про дитячу дивну гору,
Про щасливеє дитинство,
Що сирітства й знать не зна,
Обтіка по всіх усюдах,
Як ота ріка прозора,
Як природа невмируща
І квітуща, як весна.

Харків, 1938 р.

Валентина Ткаченко

РИБАЛЦІ

Чайка в воду омочує крила —
Незабаром настане день.
Розправляй на шаланді вітрила
В морі смугами риба іде.
Будуть влови сьогодні багаті —
Більших вловів іще не знать,
Тільки треба скоріш відпливати:
Може буря тебе наздогнать.
І тоді розлютується море —
Грізно хвилями загуде,
Із шаландою скоїться горе
І улов дорогий пропаде.
Потурбуйся за себе і снасті,
Щоб в глибінь не забрали вали —
Це буває в негоду часто
У рибальським простім ремеслі.
Та спокійно сонце пригріло —
Не бувати бурі в цей день ...
Розправляй сміливіше вітрила
В морі риби чимало іде.

Харків, 1938 р.

Барвара Чередниченко

КВІТНЕ ВІНОГРАД

Падо Гіголаті залишив читати книгу і потай глянув у своє долоню. Там маленьке дзеркальце. Юнак з прикрістю огляд своє обличчя... Над столом два десятки листівок — портрети письменників, старанно вправлені в скло, — що за приємні розумні у них чола, очі, підборіддя... А тут прищі знову сяяли лице. „Гіго молодший за мене на два місяці, дві декади й три дні, а голиться вже скоро рік...“. Ця думка пригнічує й без того сумного хлопця.

Сьогодні Падо незадоволений собою з багатьох причин. Тому й більше, ніж будьколи, йому не подобається його зовнішність, та разом і материна. Така в нього мати нещасна, маленька, скорботна й увесь час у буденному дрібному клопоті. От вона перемила після обіду посуд, винесла помії та до нього:

— Чого в кімнаті топчешся? Іди на бульвар чи що... Пргуляйся на повітрі, а я підлогу вимию, — голосно, мов крик стіни до сусід, каже, а сама нишком соває в руку жменю сухих яблук.

Падо бере пахучі кружальця яблук і вглядається в материнське обличчя: сухе, жовтяве, в зморшках... Юнак знижує голову до басових нот, щоб підкреслити свою мужність, і тоді вмикає повагом:

— Водю мити підлогу недоцільно! Кімната на північ вогка. Витри краще гасом.

— Гасом? А де я візьму стільки грошей? Аби вже тоді у лампу вистачило...

Падо слухає матір і дивиться на неї... І якось переповнюється злістю на самого себе: „І що за доля? Який би він був щасливий, коли б його мати була... революціонерка... значна жінка-орденоносиця... Ех, чом діти не можуть вибрати собі батьків?“

Тиха Сона, вражена журливим докором у синовому погляді, швидко витирає мокрі руки об поли робочого халата й розсипається:

— Мій хлопчику, ти здоровий? Що тобі?

— Ех, нана...¹ яка ти... Російський письменник Максим Горький,—і Падо показує на портрет над своїм ліжком,—написав книгу про мати-революціонерку.. Героїня була! А твоє життя таке дрібне й темне, як домовина...

— Ах ти невдячний! Три роки тобі було, коли англійці в Баку забили твого батька, а мене пограбували й вигнали з малими дітьми на вулицю... Сама ж я тебе викохала!

— Жила в революцію, а сама революціонеркою не стала! Ех, якби ти була героїчна жінка Осетії!—мов до себе з жалем наше юнак і глибоко зітхає.

Сона б'є долонями по худих стегнах і сідає на ослін серед шинати:

— Твій батько був революціонером, і його вбили. За дітей не спитали: є чи немає... А хто ж я така, як не героїня? Он якого високого та розумного сина викохала... Сама, власними руками заробляла... Чесно жила... Ні від кого допомоги не мала...

— О, нана! Який же тут героїзм? Кожна вівця своє ягня викохує...

— Чи я знала, що такого невдячного сина викохаю? Мені було й двадцяти років, як залишилася вдовою на вулиці без матраца і без подушки. Ти за поділ тримався, а твою малу сестричку я на руках мала... Які чоловіки до мене сваталися! Умовляли: „віддай дітей до дитбудинку,—в шовк і в золото оберу тебе!“ А я всім: „поки жива, при мені будуть діти мої!“

— Дарма! Треба було нас віддати, а самій стати революціонеркою! І я б тепер був щасливий та гордий з своєї неньки...

— Твоє дитинство, Падо, було тяжке: всі казали, що по-иреш... З однієї хвороби було вирву тебе, а ти й знову заворів. Вдень, було, заробляю, а ніч над тобою плачу-доглядаю... Не знала я молодості. Сиротою, без матері зросла. Нанькою мачухиних дітей була. Твій батько приїхав з Баку і вкрив мене... І я була щаслива втекти від мачухи та батькових злиднів. Хіба про моє життя не можна написати книги? Хто мене знає, всі шанують.

Юнак жує яблука, тверді, мов з гуми. Надаремно перекопувати мати. Для Сона все людство в її синові. Всі прагнення та думки навколо нього: про харчі, одержу, здоров'я... От і зараз вона починає усміхатися ніжно й каже солодким голосом:

— Була я сьогодні у домі Шаліко... Чого там тільки нема! Мов у раю. І три синочки-хлопчики такі здоровенькі, жваві. На подвір'ї й корова, і свиня з поросятами, і кури, й гуси. Все у Шаліко є. А всі люди як його шанують! От би й тобі, мій хлопчику! Одружився б з Анечкою... Вона в матері одна,—будинки і садок у них, а тобою не нахваляться!

— Мусиш мені повірити, нана: ще ніде у світі ніколи не

¹ Нана (по осет.)—мати.

поставили пам'ятника жодному бухгалтерові! А йменням письменників називають міста, вулиці й майдани, школи... От у нас у Сталінірі найкраща вулиця зветься ім'ям Коста Хетакуті, а педтехнікум імені Цомака Гадіаті — обидва осетинські письменники.

— Синочку, мій хлопчику... навіщо ж тобі місто або вулиця, чи майдан?! Свій власний будинок хіба не кращий? Сьогодні Шаліко трохи незадоволений тобою: „У нього по милки часто“... Сам знаєш: літо пробіжить, а в тебе пальців немає... Он сусіди вже на зиму й дрова купили... А я тобі ось полотняну блузу тільки но справила! Синочку, скажи мені, чим же тобі не до вподоби бути бухгалтером?—У голої матері брєнять уже сльози.

— Будь спокійною, нана! Хіба я дурно пересиджую ночі. За свої писання, коли їх видрукують, я одержу добрі гроші.

Мати підводиться й тривожно зазирає синові в очі... Солом'яного набгато нижча за Падо — їй треба в його очі дивитися вгору.

— Письменником?.. А я раділа... Я гадала, ти бухгалтером вивчаєш... Практикуєшся. А Шаліко незадоволений тобою.

— Не плач і не журися, нана! Буду я письменником потім, а покищо робитиму в Шаліко... бухгалтером зароблятиму.

Падо обійняв і пригорнув до себе худенькі плечі матері, а вона так радо обома руками обійняла сина за ший і поцілувала у чоло...

Так їх застав і Гіго. Падо спалахнув із сорому і рвучко одскочив від матері.

— Я чекав на тебе, ходім, Гіго!

А мати стала на порозі щаслива та горда: „Гіго — син учня і менший брат лікаря, та мій Падо одягнений не гірше, а біла полотняна блуза випрана і випрасована хіба ж так! Якій високий! І груди високі і плечі широкі має. А голос стає гучним. Вродливий чоловік буде з Падо!“

Шість місяців тому Падо приніс до свого вчителя Джорджа оповідання „Квітне виноград“. Джордж прожив більше шість десяти років. Мав славу самовідданого вчителя. Його переклади з грузинської та російської літератури друкувалися в журналах. Сивий Джордж жалкував, що за сорок років свого учителювання він не вивчив жодного на письменника:

— Як уже я пильнував... як пильнував... В інших вчителів учні і вірші, і оповідання, і п'єси пишуть, а в мене за всі роки ось тільки вперше гурток Падо Гіголаті зацікавився літературою... Я тільки тепер, перед смертю, діждав учня по серцю.

Падо прочитав своєму вчителеві оповідання — найкраще з усіх, які він писав, і чекав похвали, бо Джорджі слухав з великим зацікавленням... І почув юнак важку критику:

— Мій хлопче, такою мовою писати не годиться... Слово в літературі мусить гріти й блищати, як сонце, і бути летючим, як хмари, й барвистішим ніж пасовище навесні... Ось ніччю в мене три томи академічного словника... Мову тобі треба досконало вивчити, коли хочеш писати нею!

Юнак низько похилив голову, щоб сховати розчарування, і напружив голос на веселий лад:

— Добре, дай словники, Джорджі!

За тиждень Падо вдруге читав учителеві своє оповідання.

— Мова трохи краща... Однеси до редакції.

Редактор журналу, другого дня казав Падо:

— Бойова тема. Хороша назва. Типи показано добре. Те, що радянська школа має ще чимало старих учительських кадрів, які лише зверхньо лінію ведуть нашу, а самі залишаються вірними буржуазному націоналізмові, ти добре довів. Але треба тобі ще попрацювати над творами Леніна і Сталіна... І потім у тебе натуралізму багато. Я тобі дам книжку, де про це докладно написано.

Падо слухав редактора цілою істотою, як танцюристи слухають музику, і хоч оповідання йому повернули, але додому він не йшов, а мчав.

За тиждень його зустрів редактор. Подав руку і пішов поруч.

— Чому не приносиш оповідання? Ти дав кілька типів чудово.

— Я... я переписую... За три дні скінчу й принесу!

— А мою книжку прочитай? Я тобі дам нову, надзвичайно цікаву...

Падо кожне слово сприймав з вдячністю.

Так Падо вивчив справу сюжету та фабули оповідання. І в стару назву „Квітне виноград“ він вклав нову сюжетну повість про першу комсомольську бригаду десятирічки.

П'ять день тому одніс Падо до редакції своє старанно переписане оповідання. Відповідь редактор призначив на сьогодні.

Падо прокинувся рано. Старано мився і одягався. На службу прийшов першим і, як тільки з'явивсь начальник, попросив у нього:

— Шаліко, мені дуже треба збігати до будинку культури під час перерви...

Повнолиций з подвійним підборіддям бухгалтер одразу ж зробив суворе обличчя начальника, трохи помовчав й мовив:

— Тепер радпроф вимагає дисципліни! Іди та не спізнюйся. Не ти, а я матиму догану, коли в службовий час побачать тебе на вулиці.

— Я миттю. Хіба не знаю? — заспішив відповісти Падо.

Та коли настала перерва на снідання, ноги Падо немов загубили кістки... ледве переставляв. „Усім, усім надокучив в своїм оповіданням, і яка ганьба мені буде, коли не візьмуть

друкувати! І серце дуже заважало йти: воно раптом заповнило своїм гупанням усе тіло. „Він скаже, що непридатне... Ту, сьому сторінку треба було переписати. Чого я йду?“ Черевики Падо почали скрипіти на всю вулицю. „Другий розділ у мене дуже слабкий... Для чого я одніс таке недороблене оповідання? Ні, ні. Я — не письменник“.

Зустрічалися веселі дівчата й сміялися:

— Що теплого на тобі, Падо, що ти так розчервонівся! А через якихсь десять кроків уже інші зустрічали його співчуттям:

— Чи не трясє тебе пропасниця, Падо? Ти, мов з вапни, — так зблід...

Гіго зустрів далі й спитав:

— Мій друже, черевики напевне тісні для тебе. Ти так обережно виставляєш ноги, як наш кінь, коли загубить підкови й зіб'є копита під час мандрівки в гори...

Падо лише посміхався. Усмішка була вимушена й крива... Скрипіли черевики, гупало серце, і мов усі зустрічні дивилися глузливо на нього.

Ось і галуан культури. Але як зайти? Як піти по сходах на другий поверх?

І Падо по-заячому завернув до обласної бібліотеки в першому поверсі: „Прочитаю московську „Літературну газету“... Треба ж із чогось почати розмову...“ — виправдується сам перед собою.

В бібліотеці Падо переглянув усі газети на столах з пильною увагою, але не міг би переказати ні назв їх, ні статей...

З бібліотеки пішов на другий поверх, але побачив одчинені двері музею й завернув туди... Розглядав малюнки, гравюри, статуї... Та екскурсія вийшла, і наглядач мав замкнути двері. Редакція саме напроти. Падо хусткою в закутку обтер порох з черевиків, поправив блузу, пояс, зняв кепку й одчинив двері. Першими він побачив два жовті робочі столи, як великі скрині... Вони видалися юнакові схожими на левів. Падо промовив:

— Ди хорз бон¹, — і з ніяковості випустив кепку, повернувшись обличчя в куток, де на жердці висіли плащ із кепкою редактора та рушниця „Некко“ з кепкою секретаря...

— Дуже добре, що ти прийшов, Падо! Дуже добре! — промовив редактор і, підвівшись з крісла, зробив кілька кроків назустріч початкуючому письменникові.

Секретаря не було видно за газетою „Правда“.

Падо потиснув руку редакторові й сів біля його стола. Із стінки на нього дивилися портрети Максима Горького і Ромена Роллана, за спиною відчував очі секретаря, а очі й голос редактора мов би розв'язували пута на Падо.

¹ Добридень (дослівно: „твій добрий день!“).

— Чом так пізно? Нам довелося без тебе відіслати до друкарні оповідання. Хороша назва „Квітне виноград“ для першого твору. Бажаю тобі своєю творчістю дати міцне, здорове вино!

Падо не знаходив слів, щоб відповісти.

— Там ... сьома сторінка ... Ще другий розділ ... — не ймучи віри, бурмотів він.

— Я хотів з тобою все обміркувати ... Дещо довелося скоротити. А дещо виправив я. Оповідання вийшло хороше!

— Мова у мене нечиста ... — кааявся Падо.

— Читай більше класиків, друже Падо!

— Я вже почав робити виписки для свого словника ... — повідомив Падо, і не знав, що сказати ще.

— Ти, Падо, сміливо розпочав! Наші початківці в оповіданнях та віршах ховаються за абстрактні теми: доби року, старі наші гори, старі наші річки оспівують. А ти взяв колектив осетинської десятирічки. У нас нічого ще не видруковано про шкільне життя, і твоє оповідання матиме успіх.

В цей час підійшов секретар і сказав:

— Пів на четверту ... Я коректу занесу до друкарні ...

Падо схопився вражений:

— Як пів на четверту, коли я пішов у перерву ... о 12 годині!

Редактор витяг з кишені годинника:

— У мене сорок хвилин на четверту!

— А в моєму столі асигновки на спорудження урядового будинку! Я мушу бігти ... Я ... — і, не прощаючись, Падо вибіг в редакції.

Він мчав метровими кроками до Шаліко, що зустрів його грізний, мов набита бомба, на тротуарі біля Фінвідділу.

Кілька днів Падо переживає свій успіх. Не сидів ночами над писанням. Вчасно і з смаком їв. Мати не могла нахвалитися. Збив дерев'яне ліжко. Ослінчика полагодив ... Мов тесляр досвідчений, поправив розсохлі двері. З матір'ю радився:

— На гроші, що одержу в редакції за оповідання, куплю тобі велику чорну шаль, і ми сфотографуємося вдвох, бо ще й раз у не фотографувалися ...

А мати, не вмючи схвати радості:

— О! Чом же мені шаль купувати? А не тобі одяг? І зі мною фотографуватися нічого ... Така я стала вже погана, стара ...

— А коли я видрукую друге оповідання, то куплю тобі, Аб'ян¹, шовку на сукню ... або черевики з калошами й тепле пальто!

¹ „Аб'ян“ — жінка з роду Абайти, бо вона зберігає батькове прізвище.

— У тебе в самого немає нічого ... ні одягу ... ні зимового пальто,— тепло всміхнулася мати.

А син їй:

— Мое пальто увійшло в наш бюджет, а про мої гонорари ми обоє нічого не знали,— підморгував Падо, і обоє усміхалися щасливо.

— Треба б із цегли плиту в кімнаті скласти та дровець запасти! Залізна пічка гаряча, поки горить у ній...— зітхала Аб'ян.

А син мріяв:

— Одягну тебе, мамо, щоб освічені сини дядька Попе тобою не нехтували більше: щоб за столом ти сиділа з ними поруч, а не слугувала стоячи...

— Я? Поруч із ними? Жартуєш...

— А що вони? Лікар, інженер, а ти... ти — мати радянського письменника! — з повагою вимовив юнак: — Тоді кинеш посаду прибиральниці — дома хазяйства глядітимеш!

У таких планах минали дні. Падо не терпілося бачити журнал із своїм оповіданням. Нікому з товаришів нічого він не сказав. Вирішив вразити всіх несподіванкою. Тяжко було втаїти від Олі свою радість, але витримав характер, як не допитувалась люба дівчина:

— Що з тобою, Падо? Твої очі сяють... Що з тобою?

Коли блакитні очі Оліні смутніли, а голосок починав тремтіти недовір'ям, Падо ледве-ледве не розповів свою тайну. „Яка ж ціна мені буде“, — подумав. І ковтнув зізнання з губів. Почав уникати зустрічі з Олею. Рідко ходив на бульвар. Чекав виходу журналу.

Тепер щодня навідувався до друкарні. Познайомився з складачкою Пело. Була це міцнотіла дівчина з чорними очима й густою грубою косою до колін, яку вгорі ув'язувала червоною хустинкою. На селі скінчила семирічку три роки тому; а від Падо старша на чотири роки.

Пело працювала біля куткового вікна. Завжди знаходила можливість вибігати до Падо. Плече в плече була вона високої постаті юнака. Перша стахановка друкарні.

Розмова була завжди коротка. Падо звичайно питав:

— Ну, як мій „Фідіуа“?

— Два кращі складачі не вийшли сьогодні... Спізнюється набір,— хмурилася дівчина.

— На багато спізнюється? — допитувався юнак.

— Та днів на три, коли завтра всі працюватимуть... Ну, побігла... Підемо в ліс?

— Добре. Чекатиму біля радгоспу!

Хороший критик з Пело. І мова у неї чиста — барвіста, народна. Тепер перейшла на останній курс робфаку... Пело значно вродливіша і розвиненіша за Олечку. Коли добре вдивитися в Олечку, вона зовсім не вродлива: ніс довгий та

набик. Та Пело — товариш, як і Гіго, а Олечка — безмежно своя, рідна... Падо, сидючи з Пело, згадує ніжну усмішку й блакитну блискавку погляду Олечкиних очей. Що скаже кохана, рідна, коли журнал вперше опиниться в її рученятах? Зрадіє чи розгнівається, коли прочитає? Завузлить свої тоненькі чорні брови й накопильть по дитячому верхню рожеву губку. Олечка на два роки молодша.

Падо і Олечка вчитимуться в Сталінрському педінституті. Мати про Олечку нічого не знає. Мати все задивляється на лікареву своячку Анечку, друкарку відділу освіти. Заробляє Анечка до шістсот карбованців на місяць і одягається в усе дороге й модне, і від неї іде густий запах духів. Падо не любить Анечки, а матері нічого про це не каже. Інша річ Пело. У Пело твори Леніна, Сталіна, патефон, велосипед. Пело має гірське вбрання і за танок, на олімпіаді мистецтв, одержала першу премію... Пело живе у родичів, але має сонячну, добре умебльовану кімнату. У неї збирається молодь. Слава про Пело йде, як про горду, амбітну дівчину, яка вже багатьом жінкам відмовила... І не побоялася відмовити! У Пело маленький револьвер завжди в кишені. Пело — ворошилівський стрілець. Падо прочитав чорноокий дівчині ще два свої оповідання... Пело багато читає і про кожную книжку має свою власну думку.

Падо завмирав, мріючи про вражіння серед свого гуртка від його оповідання. Та ж він їх усіх, всіх показав у своєму оповіданні! І Даро... І Ненуцу... І Дзамбала!.. Що скажуть? Як реагуватимуть?

Та прийшов сподіваний день. Пело вибігла до Падо й спід свого синього робочого халата витягла дві пахнучі друкарською фарбою і клеєм книжки журналу. Чорні очі дівчини сяяли. Юнак міцно потиснув руку їй, не кажучи й слова, побіг, притискуючи рукою до грудей книжки.

Падо побіг до Олечки. Одну книжку він мусив негайно ж дати своїй коханій. Він одчинив двері й гукнув дівчину.

— О, нарешті! Де ти був, Падо? — вибігла Олечка.

— Ось, візьми... Тут „Квітне виноград“... Прочитай. Завтра я прийду до тебе...

— Падо... Падо... Одну хвилинку... — перегнулася через поручні Олечка, але юнака вже не було на вулиці.

Щасливий Падо пробіг по вулиці й зупинився: куди ще побігти, щоб поділитися своїм тріумфом? До брата свого батька — Пепе, старого учителя Джорджі, чи додому, до матері? Ноги юнака пішли вже в бік вулиці учителя, та юнак агадав, що мати пекла „сахараджин“¹, — голод потяг додому. Він скочив у кімнату вистрибом:

¹ Сахараджин — осетинський пиріг з свеклою, сиром та цибулею.

— А поглянь, нана, що я приніс?

Аб'ян обтерла руки об спідницю й обережно, мов брала новонароджене немовля, притиснула книжку до грудей:

— В добрий день, в щасливу годину, сину!

— Я ось розріжу ...

Падо бере журнал і починає розрізувати сторінки.

— А, може, поїмо, синку? Цахараджини смачні, поки на них масло розтає ... Я тільки-тільки з сковороди зняла ...

На столі на двох тарілках під рушником лежали два цахараджини. У полив'яному глечики стояло топлене масло. З пляшки біля книжок звисилися дві червоні троянди. Мати з сином сіли обідати, мов у гостях, урочисто, — журнал лежав біля троянд розгорнутим. У цій маленькій кімнаті з косяким вікном на північ обидва обличчя сяяли, освітлені щастям, як сонцем ...

По обіді мати помила тарілки, прибрала й сіла.

— Ну, ну, читай!

Падо почав гучним, дзвінким голосом. Але цей урочистий голос спіткнувся вже на першій сторінці ... якесь незграбне слово попалося. На другій — йому стало соромно прочитати матері кілька рядків ... На третій — герой планує у мріях своє життя, а в образі його Падо вивів самого себе, і він побоявся показати це матері: „Тут трохи так ... дурнички ...“ — пробурмотів. Мати героя звалася Геглен і працювала не прибиральницею, а робітницею на фабриці гнутих меблів, але Аб'ян одразу ж пізнала себе по її словах і вчинках і докірливо насторожилася, кілька разів зітхнула ...

Читати ставало дедалі гірше. І голос Падо, мов зламаний автомобільний ріжок, бринів хрипко й уривчасто. Коли юнак розкривав постаті своїх учителів — націоналістів, обличчя матері виявило такий одчайдушний жах, що голос читача впав до шепоту і зовсім зупинився ...

— Читай, мій нещасний, усе ... — з сльозами видавила з себе мати, і видно було, що вона стримує ридання.

Падо слухняно читав. Його лопатки засутилили спину, а голова низько звисла на груди ...

Мати не витримала:

— О, мій нещасний хлопчику, що ти з собою зробив? Та ти ж себе навіки згانیєш! Не будеш уже бухгалтером ... Живим ти себе поховав у землю, живим ...

І знов стримала себе.

— Читай! Все, все, щоб я знала!

І Падо читав. Холодний піт виступив у нього на чолі. Змерзла спина ... Тремтіли руки. Кожне слово камінням поверталось в роті. Що за диво? З сторінок журналу одягнуті в друковані літери його власні думки здавалися йому незваними й чужими ... І кострубата мова ... І незграбні описи ... І фальшиві розмови, що їх в житті ніколи ніхто

не веде... Обличчя Падо в червоних плямах, а на чолі холодний піт.

Мати, щоразу притамовуючи сльози, глибоко й жалісливо мукхала. Але тільки примічала, що син зупиняється, накардувала:

— Читай усе, синку! Щоб я знала своє нещастя — читай усе! І коли Падо дочитав, не хотіла вірити, що кінець.

Письменник кинув руки з журналом на коліна й мовчав. Мати глянула на нього й схаменулася: „Ой, лишенько моє, ще захворіє!“ І ця думка мов сили нової надала — мати вже захищала свого сина:

— Так це редактор тебе вчив так писати? Ні діди, ні батьки його з нашим родом не сварилися, для чого ж він губить тебе? Піду до нього! Очі йому видеру!.. Скільки він казав, дасть грошей?

— Двісті сорок карбованців,— тихо, крізь силу, вимовив Падо.

— Я в його бридку пику кину ці гроші!.. Ні, то я кину... Тобі треба негайно ж тікати з міста... Поки журналу не бачили, не прочитали—тікай! Які в нас люди? Завтра читатимуть і ті, що ніколи в руки книжки не брали... Піду я до Пепе... Випрохаю у нього грошей тобі... Тікай, синку!

— Нана, та ж тут жодного правдивого ймення... Я ж по-вигадавав багато! Я все написав лише наздогад...

— Ох, сину, сину... Чи ти не знаєш вдачі горців? Тільки цухом злегка зачепи його—до віку помсту сховає на тебе в своїм серці... Піду я... Хай Пепе рятує свою кров!

І мати пішла. Скорботна, нещаслива, перелякана мати. Не мав сили Падо її зупинити. Не випускаючи журналу з рук, він впав на ліжко й засунув голову у м'яку темну подушок...

Сором великою горою придавив його. Сором... Яким себе героєм змалював! І за перший поцілунок Олечкин—сором! Нащо було перше своє кохання показувати? Прокляне, відсахнеться від нього дівчина... Він же себе й Олечку вивів в оповіданні такими, що самого себе зараз соромно!.. Бідна, як вона тепер плаче!..

І Падо гірко заплакав... Журнал упав на підлогу... Падо плакав довго, втішений, що ніхто не бачить його сліз, не чує плачу. А як виплакався та перевернув мокрі подушки сухим боком до обличчя, важко замислився: „Що робити? Що чекає його завтра? Може мати правду каже і йому треба тікати?“

Мов у черепі кипів мозок, так пекло голову. Не поверталася мати. Надворі почало сутеніти... Близько чотирьох годин лежав Падо... Хотів і не міг підвестися... Ще глибше застромив голову в подушки. І раптом пригадав: „Пепе вихав за вісім кілометрів у своє село збирати черешні в саду... Очевидячки, мати пішла туди, аж на село, пішки.

Падо розправив руки й ноги... М'язи знову слухалися його волі. Підвівся. Вийшов на подвір'я... Умився з умивальника, прибитого до стовбура горіхового дерева... Витираючи обличчя та шию рушником, зрозумів, що світить місяць...

Було тихо у сусід і на вулиці. Невже він заснув? Стояла місячна ніч. Величезні зорі, здавалося скотяться з дахів будинків, висковзнуть з гілок дерев.

Падо зрозумів, що мусить негайно бачити учителя Джорджі. Не прикривши дверей кімнати на подвір'я, він швидкими кроками поспішив на вулицю.

Жінка старого сердито спитала:

— Хто стукає в такий пізній час?

— Мені треба бачити Джорджі,— крикнув Падо нетерпляче.

— Одчини, Маню, одчини йому!— враз почувся голос вчителя...

— Джорджі старий і має вночі спати!— хрипів голос старої.

Окрема маленька кімната. Три великих портрети: Шота Руставелі, Коста Хетагати, Олександра Пушкіна— роблять кімнату многолюдною. Дерев'яна канапка з розкладеною на ніч постілью, етажерка з книжками. І стіл з ясним зеленим абажуром— горить лампа. А під лампою розкритий журнал з двома колами старосвітських окулярів на сторінках.

— Хе-хе-хе, а я читав...— вчитель заскрипів стільцем, повертаючись до юнака. Ну, ну!.. Добре, що прийшов! Здороваю з першою перемогою, моє сонце! Всім серцем благословляю тебе на високий подвиг письменника!

— Джорджі...— почав був юнак, та старий підвівся, притис учня до грудей і урочисто промовив:

— Квітне виноград! Новий, молодий виноград... Виноград дасть запачні смачні грона плодів... Плоди дадуть вино. Так, мій письменнику? Ти видрукував прекрасне оповідання. Початок у тебе чудовий. Ти не злякався одкрити перед своєю батьківщиною юнацьке серце... Ти не притаїв чесну працю молодого мозку. Всі свої знання і малий життєвий досвід ти широко вложив у свій твір. Мені радісно відчутти, що ти шануєш своїх читачів. Цьому саме я тебе вчив. Пиши для людей своєї доби, яких ти найбільше за всіх шануєш, коли хочеш стати гідним письменником. Не бійся, що читачі досвідченіші та освіченіші за тебе: ти звертай їхню увагу на те, що пережив і вивчив... Ти зробив мені свято, найдорожче в моїм житті... Багато моїх учнів стали високими людьми, та ти перший і єдиний письменник.

— Джорджі... Я прочитав матері— вона перелякалася помсти... Як ти думаєш?..

Старий жваво перебив юнака:

— Тільки не бійся казати правду! Бери приклад з них!— суха жилага рука показала на портрети на стінах.

— Наша буденна дійсність малого міста... — почав знову Падо.

— Високо шануй своїх читачів, мій хлопче! Ти твориш документи нашої доби... Дбай, щоб вони були дійсними, а на решту не звертай уваги...

Старий учитель проказував це в урочистому захваті.

Падо посадовив старого на стілець. Він зрозумів, що сьогодні Джорджі неспроможний говорити по суті самого змісту оповідання та про реальні наслідки у взаєминах з автором живих персонажів твору.

— Джорджі, вже пізно... Я прийду до тебе завтра...

— Іди, іди, мій молодий письменнику!

Тепла обережність і якась нова повага зазвучали в голосі вчителя, що випровадив свого учня геть за браму і пройшов з ним вулицею.

І хоч по суті Джорджі нічого не сказав, та це нове його ставлення до свого учня, його наївна радість — усе разом дивно заспокоїло Падо... Ні, помилки з друкуванням „Квітне виноград“ не було!

Зорі поблякнули — низько йшло велике колесо місяця... Падо перейшов міст... Він згадав про кладовище на горі Згудері, де закопано тринадцятеро юнаків-комунарів, розстріляних грузинськими меншовиками, й пішов туди. Далеко видко з Згудерів у місячнім мерехтливім світлі.

Стіни гірських кряжів оточували квітучу долину своїми чудернацькими верхами... Чисте повітря не доносить найменшого шереху чиїхсь кроків. Кілометрів на двадцять вкрито узбережжя річки Великої Ліяхви уславленими фруктовими садами; сади з'єднують обласний центр Сталінір з десятком осетинсько-грузинських сіл. Пахощі квітів і дозрілих плодів вдихають груди... „Джорджі про читачів сказав правду: висота гір міряється не її безоднями темних тіснин, а снігоголовою вершиною... Я писатиму для кращих серед найкращих... Я мушу написати крилату книгу про свою батьківщину, яка б долетіла до робочого стола самого товариша Сталіна!“ — гордо думав письменник-юнак.

Одна річка співала серед нічної тиші. І Падо спустивсь до річки. Він ішов вулицями, на яких широко розчиненими стояли двері, в кімнатах світилися приспущені гноти гасових ламп, і сон багатолюдних родин був відкритим для прохожих.

Падо йшов, не зупиняючись. Велика Ліяхва співає і грає свою розкішну мелодію. Серед гір кавказського гірського кряжа видніє в Сталінірі сама лише Бурсамдзелі — похідний військовий курінь цариці Тамари, куди грізний Тімур, шкутильгаючи кривою ногою, склав „саман“ для свого війська...

Річка розкидає в білому шумовинні дрібні камінчики, а зеленими студеними хвилями верне величезні шматки скель, мов невтомний різьбар, обточуючи краї.

Молодий письменник спускається на струнку споруду бетонної перемишки Тірапонського каналу й сідає там на виступі, що висить над водою.

Глибокий і широкий канал, що зрошує тисячі гектарів раніше безводної долини. Відкрито його в десятирічний ювілей радянської влади. Елегійно-ніжно співає вода в каналі. Це пісня щасливої молодого матері над своїм першим сином.

Падо перегинається на другий бік — там, внизу, гримотить, вирує Велика Діахва. Вся батьківщина в її минулому, сучасному і майбутньому — ось перед Падо в цих водах річки та каналу. Чи здолає він у своїх творах втілити у вічні образи й незамовкаючі звуки батьківщину? Чи вистачить у нього хисту дати такі твори, які б допомогли людям найкраще будувати нове життя?

Світанок застав Падо, мов на кораблі, оточеного водою... Рожеві, червоні, фіолетові хмаринки, мов різнобарвні прапори причепурили гори, місто, села і сади.

Прожита й пережита липнева ніч, як великий план життя. Юнак одним поглядом охопив снігові гори та білошумну зелену річку, й завмер, прислухаючись, немов чув дивний голос своєї батьківщини. Чи довго, чи ні слухав так? А коли випростався, мав певний себе погляд бійця.

Голі міліціонери, сидячи на одгодованих статних конях, в'їхали в річку викупатись. Розмовляли. Дзвінкі слова їх, спів пташок та іржання коней нагадали Падо про початок трудового дня.

Молодий письменник ішов вулицею, і в нього була нова, впевнена хода.

Мати заснула, сидячи на порозі й поклавши голову на коліна. Падо перестрибнув через неї беззвучно. Юнак чуває тепер потребу освіжити тіло водою. Він бере рушник, мило, зубну щітку й порошок і в самих синіх „трусах“ виходить під горіхове дерево. Мати прокидається й дивиться неймовірно. Син сміється. Передчасно постаріла жінка бачить перед собою не вчорашнього хлопця, а справжнього, певного себе чоловіка.

Мати кінцями головної хустки протирає очі. Від сьогодні скінчилася її опіка... Вона бере одягу в руки — на ній вогкість нічної роси. Але спитати вона не наважується. Мовчки дістає суху і чисту зміну й метушливо готує сніданок.

Сонце пронизує промінням горіхове дерево й зламаною веселкою блискає в струмках води, що летять на почервоніле струнке тіло Падо із високо скинутого над головою іржавого бляшаного відра...